

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete (del 2) för grundlärarexamen inriktning 4–6

Avancerad nivå

Att arbeta med HBTQ i frågor i undervisningen

En kvalitativ studie om hur NO-lärare i årskurs 4–6 arbetar med HBTQ

A qualitative study on how science teachers in grades 4–6 work with LGBTQ

Författare: Alva Ros

Handledare: Susanne Römsing

Examinator: Annie – Maj Johansson

Ämne: Pedagogiskt arbete, inriktning NO-teknik

Kurskod: APG247

Poäng: 15 hp

Examinationsdatum: 2023-03-27

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

HÖGSKOLAN
DALARNA

Abstract: Syftet med studien var att få kunskap om hur NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att de arbetar med HBTQI i undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Studien syftade även till att få kunskap om vilka former av stöd lärare uttrycker som viktiga för att utveckla undervisningen samt vilka möjligheter och utmaningar det finns med att inkludera HBTQI i undervisningen. Tidigare forskning och Skolinspektionens granskning av den svenska skolan har visat att HBTQI är ett område som lärare inte känner sig säkra med att inkludera i undervisningen. En av anledningarna till detta beror på att lärarna saknar kunskap inom området. För att besvara studiens syfte och frågeställningar har fokusgruppsintervjuer använts för att samla in empirin. Resultatet av denna studie visar att HBTQI är ett område som lärarna inkluderar i sin undervisning, däremot visar resultatet att lärarna önskar fortbildning och stöd för att känna sig säkrare med att undervisa om området HBTQI. Resultatet visar också att HBTQI inte är ett område som eleverna enbart får möta inom området sexualitet, samtycke och relationer, utan att lärarna ofta undervisar om HBTQI i samband med värdegrundsfrågor.

Nyckelord: HBTQI; Sexualitet, samtycke och relationer; Naturvetenskap; Undervisning; Grundskolan; Lärarperspektiv

HÖGSKOLAN
DALARNA

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund	2
HBTQi inom skolan	2
Koppling till skolans styrdokument	3
Centrala begrepp	4
<i>HBTQi</i>	4
<i>LGBTQ</i>	5
Forskningsbakgrund	6
<i>Lärare inkluderar inte HBTQi i undervisningen</i>	6
<i>Heterosexualitet är normen i klassrummet</i>	7
<i>Vikten av att inkludera HBTQi i undervisningen</i>	9
Syfte och frågeställningar	10
Teoretiska perspektiv	10
Sociokulturellt perspektiv	10
Diskursanalytisk teori.....	11
Motivering till val av perspektiv	12
Metod	13
Val av metod	13
Fokusgruppsintervjuer	14
Validitet.....	15
Reliabilitet	16
Generaliserbarhet	16
Objektivitet.....	17
Urval.....	17
Etiska överväganden	18
Genomförande.....	19
Genomförande av datainsamling	19
Genomförande av analys.....	20
Resultat.....	23

HÖGSKOLAN
DALARNA

Lärare arbetar med HBTQi, men inte som ett fokusområde.....	23
Elevernas frågor blir utgångspunkten för undervisning om HBTQi.....	24
HBTQi delas upp beroende på årskurs	25
Kunskap om området HBTQi leder till trygghet för lärarna.....	26
Arbete med HBTQi leder till inkludering och förståelse för andra	27
Utmaningar med inkludering av HBTQi i undervisningen.....	28
Sammanfattning av resultat.....	29
Diskussion.....	30
Metoddiskussion	30
Resultatdiskussion.....	32
<i>Att normalisera HBTQi</i>	32
<i>Utgå från eleverna</i>	33
<i>Inkludering av HBTQi</i>	34
<i>Kontinuerlig fortbildning</i>	34
Slutsatser	35
Vidare Forskning.....	36
Referenslista.....	37
Bilaga 1 – Informationsbrev	
Bilaga 2 – Intervjuguide.....	

Inledning

Den svenska skolan utgår från läroplanen för grundskolan (lgr 22) där sexualitet, uttryck och identitet beskrivs som en del som ska inkluderas i biologiundervisningen (Skolverket 2022a, s. 156). Kommentarmaterialet till ämnet biologi (Skolverket 2022b, s. 25) förtydligar även att undervisningen om sexualitet inte enbart ska utgå från det biologiska, utan även det psykiska för att stärka eleverna att bli trygga i sin identitet eller sexualitet samt för att få en förståelse för andra och omvärlden. Från och med att området sex och samlevnad ändrade namn till sexualitet, samtycke och relationer har sexualitet, uttryck och identitet även fått en större plats i läroplanens inledande delar som bland annat presenterar att undervisningen ska syfta till att förebygga diskrimineringar kopplat till området sexualitet, samtycke och relationer (Skolverket 2022a, s. 6). Tidigare forskning som genomförts av Proulx et al. (2019, s. 611) visar att inkluderingen av ett ämnes innehåll kring homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter samt intersexpersoner (HBTQi) i undervisningen minskar diskriminering som är kopplade till området, samt att färre elever som ingår i HBTQi begreppet utvecklar depression.

Skolan har som uppdrag att arbeta med att främja HBTQi personers lika rättigheter och möjligheter (Skolverket 2022d, s. 4) och även om sexualitet, uttryck och identitet finns med i större delarna av läroplanen visar forskning att frågor som rör HBTQi inte inkluderas i undervisningen (Taylor et al. 2016, s. 128). Jarpe-Ratners (2019, ss. 286–288) studie visar att lärare saknar kunskaper och inte känner sig bekväma med att undervisa om området HBTQi. Även Skolinspektionens (2018, s. 7) granskning av sex- och samlevnadsundervisningen visar att lärare saknar kunskaper och ofta lägger över ansvaret kring HBTQ frågor till andra, exempelvis till ungdomsmottagningar.

Intresset till att få kunskap om inkluderingen av HBTQi i undervisningen bygger på att forskningen inom området är begränsad, speciellt kring hur den svenska skolan arbetar med området idag. Varken tidigare forskning eller Skolinspektionens granskning genomfördes efter att den nya läroplanen infördes läsåret 22/23, vilket har lett till att denna studie syftar till att undersöka hur arbetet med HBTQi frågor fungerar i skolan idag. Även om den tidigare forskning och Skolinspektionens granskning är äldre visar båda ändå att det finns brister i undervisningen som handlar om HBTQi och att det behöver utvecklas (Jarpe-Ratner 2019, ss. 286–288; Skolinspektionen 2018, s. 7). Därför syftar denna studie till att utveckla kunskaper kring hur lärare arbetar med HBTQi frågor och vilket innehåll inom HBTQi som inkluderas i sexualitet, samtycke och relationsundervisningen samt vilket stöd lärarna får för att känna sig säkra med att inkludera HBTQi. Studien kommer att ge kunskaper till verksamma lärare, studenter samt lärarutbildningar för att utveckla arbetet med HBTQi.

Bakgrund

I detta avsnitt kommer litteratur kopplat till studiens syfte om undervisning kring HBTQi att presenteras. I avsnittets inledande delar presenteras information kring hur skolan idag arbetar med HBTQi frågor och hur de ska arbeta med dem, samt hur skolans styrdokument kopplas till studiens syfte. Avsnittet kommer även att definiera centrala begrepp och hur de används i studien. I de avslutande delarna kommer tidigare forskning inom området HBTQi kopplat till undervisning att presenteras.

HBTQi inom skolan

Skolverket (2022d, ss. 4, 6) har sedan 2018 arbetat för att skolan ska främja HBTQi personers lika rättigheter och möjligheter i samhället, i och med att Skolverket fick uppdraget av regeringen har ett utvecklingsarbete genomförts med fokus på att undersöka hur skolväsendet ska arbeta med HBTQi-frågor. En granskning som Skolinspektionen genomförde 2018 (s. 6) visade dock att lärare saknar kunskaper inom området och känner sig osäkra att bedriva undervisning kring HBTQ. Skolverket (2022d, s. 4) beslutade 2021 att det därför behövdes en gemensam syn på hur arbetet i skolan ska se ut kring HBTQi-frågor.

Ett utvecklingsarbete som Skolverket (2022c) gjort med HBTQi området är att i den nya läroplanen som infördes läsåret 22/23 ändrades namnet på området sex och samlevnad till sexualitet, samtycke och relationer. Skolverket (2022d, s. 7) beskriver att en av de större förändringarna är att området sexualitet, samtycke och relationer nu beskrivs i läroplanens inledande delar som berör skolans värdegrundsarbete. Skolans arbete mot diskriminering och allas lika värde omfattas av frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer samt förtryck och hedersrelaterat våld vilket är relevant för arbetet inom HBTQi-området (Skolverket 2022d, s. 7).

Skolinspektionens (2018, s. 7) granskning visar också att lärare lägger ansvaret kring HBTQ-frågor till personal på ungdomsmottagningar och att lärarna inte själva tar ansvaret att arbeta förebyggande med HBTQi frågor i sin undervisning. Skolverket (2022d, s. 8) betonar vikten av HBTQi inkluderas i undervisningen och har därför utvecklat ett stödmaterial som består av en webbkurs för att öka lärarnas kompetens kring HBTQi. Stödmaterialiet innehåller förklaringar till HBTQi personers villkor som kan kopplas till förtryck, hedersrelaterat våld och sexualitet (Skolverket 2022, s. 8). Denna studie kommer att bidra med en förståelse för hur lärarnas arbete ser ut på skolorna idag efter Skolinspektionens granskning och införandet av den nya läroplanen.

Koppling till skolans styrdokument

I skolans värdegrund och uppdrag finns det skrivelser under avsnittet medmänsklighet och förståelse att skolan ska arbeta för att eleverna ska få en förståelse för andra människor. Skolan ska även använda sin kunskap för att motverka och förebygga diskrimineringar som kan kopplas till identitet eller sexuell läggning, eftersom skolan ska vara en plats för allas olikheter (Skolverket 2022a, s. 6). För att öka elevernas kunskaper kring identitet, uttryck och sexuella läggningar ska nu hela skolorganisationen arbeta med området sexualitet, samtycke och relationer enligt rådande läroplan (Skolverket 2022a, s. 13). Skolan ansvarar för att alla elever frekvent ska få möta och arbeta med frågor inom området sexualitet, samtycke och relationer. Detta för att stärka varje elevs självkänsla och rusta dem inför att de ska ta genomtänkta val i livet (Skolverket 2022a, s. 8).

Sexualitet, samtycke och relationer går också att finna som en del av det centrala innehållet för biologiundervisningen under avsnittet *kropp och hälsa* (Skolverket 2022a, s. 156). Kommentarmaterialet för biologi (Skolverket 2022b, s. 25) beskriver att eleverna i biologiundervisningen ska få möjlighet att samtala och diskutera kring frågor som rör sexualitet men inte enbart utifrån biologiska aspekter utan även utifrån värderingar och identitet. Att inte enbart inkludera biologiska faktorer kring sexualitet ökar elevernas möjlighet att vara trygga i sin sexualitet och identitet samt att de får en förståelse för andra och omvärlden. Det övergripande syftet med biologiundervisningen i grundskolan är att eleverna ska bli intresserade och nyfikna på ämnet samt vilja veta mer om sig själva och omvärlden (Skolverket 2022a, s. 154). Arbetet med sexualitet och identitet gör det även möjligt för biologiundervisningen att inkludera aktuella samhällsfrågor som rör området eller som intresserar eleverna (Skolverket 2022b, s. 24).

Komentarmaterialet för biologi (Skolverket 2022b, s. 25) beskriver att syftet med att utgå från elevernas frågor i undervisningen är att väcka deras nyfikenhet och intressen att finna svar kring området sexualitet, samtycke och relationer. Frågorna kan handla om biologin, dem själva eller omvärlden. Det framgår också i syftestexten att eleverna ska förstå människans biologiska samband som handlar om organ och celler, men att det är lika viktigt att inkludera samband som rör psykiska och sociala faktorer (Skolverket 2022b, s. 25). Kunskapen kring de psykiska och sociala sambanden kan kopplas tillbaka till de övergripande målen att skolan ska arbeta med elevernas hälsa och välbefinnande kopplat till sexualitet, samtycke och relationer (Skolverket 2022a, s. 8).

Sexualitet, samtycke och relationer genomsyrar hela skolans läroplan men nämns uttryckligen i det centrala innehållet för biologin (Skolverket 2022a, s. 156). Där betonas att undervisningen ska inkludera många olika perspektiv på sexualitet, identitet och uttryck som både är fysiska och psykiska (Skolverket 2022b, s. 25),

något som denna studie syftar till att undersöka. Hur arbetar lärarna med sexualitet, identitet och uttryck och har de tillräckligt med stöd för att känna sig trygga i undervisningen kring detta ämne? Den forskning som finns inom detta område är begränsad, därav ämnar denna studie att bidra med kunskaper som kan stödja lärare och läraryrket att utvecklas.

Centrala begrepp

Under detta avsnitt kommer HBTQi begreppet att definieras samt en beskrivning kring hur begreppet kommer användas i studien. Den engelska motsvarigheten LGTBQ kommer också att definieras då begreppet används i den internationella forskningen.

HBTQi

HBTQi är ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter samt intersexpersoner (RFSL 2019). Homosexuella och bisexuella har koppling till sexualitet, alltså vem man blir attraherad utav (Malmqvist, Lundberg & Wurm 2017, s. 52). Transpersoner omfattar både begreppen könsidentitet och könsuttryck, det handlar alltså om att personen väljer att antingen inte tillhöra samma kön som tilldelades vid födseln eller att man inte följer samhällets normer (Wurm 2017, s. 137). Personer med queera uttryck och identiteter är ett samlingsbegrepp i samlingsbegreppet HBTQi. Alla personer som inte följer den heterosexuella normen är inkluderade som queer och begreppet finns med i HBTQi för att inte exkludera grupper. Queer handlar både om hur personer väljer att identifiera och uttrycka sig (Schei Jessen 2017, s. 126). Intersexpersoner kan till skillnad från de andra begreppen inom HBTQi ha en biologisk koppling, det kan finnas en avvikelse i könskromosomerna som kan leda till att en person har attribut som inte är normen för antingen det kvinnliga eller manliga. Intersex är endast något medfött, men handlar ändå om hur personer vill identifiera sig, antingen som man, kvinna eller något annat (RFSL 2020). HBTQi inkluderar alltså personer med olika sexualitet, identitet och uttryck (RFSL 2019), även om begreppet HBTQi inte nämns i läroplanen (Skolverket 2022a) används begrepp som sexualitet, identitet och uttryck.

Begreppet HBTQi har förändrats under en längre tid och RFSL som är riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (2019) förklarar att samlingsbegreppet var från början enbart HBT. Under åren har fler bokstäver lagts till i samlingsbegreppet för att inkludera fler personer. RFSL (2019) började 2012 använda HBTQ och det blev 2019 officiellt etablerat att begreppet även skulle innefatta intersexpersoner, begreppet blev då HBTQi. Det finns däremot en diskussion kring huruvida intersexpersoner ska inkluderas i HBTQ begreppet. Vissa menar att genom att inkludera intersexpersoner fokuserar man enbart på vilket kön de identifierar sig med, vilket kan blandas ihop

med transsexualitet. Andra menar istället att intersexpersoner ska inkluderas i HBTQ begreppet eftersom de går emot den heteronormativa normen som samhället har (Roen 2015, s. 192)

Malmqvist, Lundberg och Wurm (2017, ss. 9–10) utgår i sin bok från begreppet HBTQ+ men menar att det finns en diskussion kring vilka grupper som ska inkluderas inom begreppet. En av diskussionerna kring begreppet HBTQ handlar om att både sexualitet och könsidentitet hamnar inom samma begrepp, vilket kan leda till en missuppfattning för vad skillnaderna mellan sexualitet och könsidentitet är. Malmqvist, Lundberg och Wurm (2017, ss. 9–10) menar också att begreppet HBTQ inte används på rätt sätt, ofta används begreppet när fokuset enbart ligger på homosexualitet vilket leder till att de andra grupperna som finns med i begreppet exkluderas. Ett sätt som används för att visa att fler grupper inkluderas i begreppet är att lägga till ett plustecken efter HBTQ, så att det blir HBTQ+. Men att visa att personer inkluderas med ett plustecken kan också få en motsatt effekt eftersom det inte blir synligt vilka som finns med (Malmqvist, Lundberg & Wurm 2017, s. 10).

Det finns en stor diskussion kring hur begreppet ska skrivas för att inkludera alla grupper och det finns många för- och nackdelar med olika definitioner. Denna studie kommer att utgå från HBTQi och dess definition, även om det finns en diskussion kring huruvida intersexpersoner ska vara med i begreppet. Valet av HBTQi bygger på att det är det begreppet som Skolverket använder sig av i sin rapport kring skolans arbete med HBTQi och denna studie syftar till att undersöka hur lärare arbetar med begreppet (Skolverket 2022d).

LGBTQ

LGBTQ står för lesbian, gay, bisexual, transgender, queer eller questioning och är den engelska översättningen för HBTQ. Precis som det svenska begreppet HBTQ kan den engelska översättningen LGBTQ också utökas för att inkludera flera, som intersexpersoner (RFSL 2019; The center u.å). Begreppet LGBTQi blir således motsvarigheten till HBTQi. Det som skiljer den engelska och svenska utformningen av begreppet är att LGBTQ särskiljer på lesbian och gay, medan HBTQ använder sig enbart av begreppet homosexuella. Gay betyder att en person är attraherad av en person av samma kön, gay är alltså synonymt med homosexuella (RFSL 2021). Gay beskriver alltså både kvinnliga och manliga homosexuella, men vissa kvinnor vill hellre identifiera sig med begreppet lesbian som har samma betydelse som gay förutom att det endast är kvinnor som attraheras av andra kvinnor (The center u.å). Ellis och Peel (2011, ss. 198–199) beskriver att anledningen till att lesbian finns med som ett eget begrepp i LGBTQ är för att det ses som ett politiskt arbete för identiteten lesbian. Man kan säga att de kvinnor som inom LGBGQ begreppet identifierar sig som lesbian fokuserar inte bara på attraktionen mellan kvinnor, utan också arbetar för lika rättigheter (Ellis & Peel 2011, ss. 198–199).

LGBTQ begreppet ser också att det finns två definitioner av Q:et, både queer och questioning. Queer är som nämnt tidigare personer som går emot den heterosexuella normen (Schei Jessen 2017, s. 126) och questioning handlar om att en person ifrågasätter sin sexuella läggning eller identitet (The center u.å). Medan det svenska begreppet HBTQi endast inkluderar queerpersoner (RFSL 2019). Det finns däremot ingen förklaring till varför Q:et kan definiera två olika begrepp.

Begreppet LGBTQ kommer att användas som sökord för att finna tidigare forskning samt att den internationella forskningen utgår från LGBTQ och inte HBTQi. LGBTQ kommer alltså inte användas som begrepp i andra delar av studien än i forskningsbakgrunden.

Forskningsbakgrund

Avsnittet tidigare forskning kommer att presentera en sammanfattning av både svensk och internationell forskning som berör skolans arbete med HBTQi frågor. Det finns en begränsning i den svenska forskningen inom området vilket lett till att internationell forskning har inkluderats. Den internationella forskningens resultat har gett en syn på hur skolor arbetar med HBTQi, men eftersom den forskningen inte utgår från de styrdokument som svenska skolan följer går det inte att generalisera resultaten till Sverige. Även den internationella forskningen är begränsad inom området HBTQi undervisning, detta har resulterat i att forskningsavsnittet enbart presenterar ett perspektiv av forskningen och ingen motsättning kommer presenterats.

Lärare inkluderar inte HBTQi i undervisningen

Ett flertal studier visar att lärare väljer att inte inkludera HBTQi frågor i undervisningen, Taylor et al. (2016, s. 118) genomförde en studie i Kanada där de genom att följa lärare och sedan intervjua dem i fokusgrupper undersökte hur arbetet med HBTQi såg ut. Studiens syfte var att undersöka om det fanns metoder som lärarna uppfattade som effektiva i undervisningen kring HBTQi och om det fanns delar som motiverade eller avskräckte lärarna till att använda sig av dem. En fråga som ställdes till lärarna och som mycket av resultatet utgår från är om de anser att HBTQi rättigheter är mänskliga rättigheter, vilket majoriteten av deltagarna höll med om (Taylor et al. 2016, s. 124). Även om majoriteten höll med om detta påstående och ansåg att HBTQi skulle inkluderas i undervisningen fanns det fortfarande många av lärarna som inte hade använt sig av arbeten som kopplats till HBTQi. I intervjuerna framkom att lärare ansåg att frågor som rör HBTQi tillhör undervisning som sker i de högre årskurserna (Taylor et al. 2016, s. 128). Andelen som hade inkluderat HBTQi i undervisningen blev därför lägre ju längre ner i åldrarna som lärarna arbetade (Taylor et al. 2016, ss. 130–131). En annan studie från Kanada genomförd av Meyer, Quantz, Taylor, och Peter (2019, s. 8) visar att en femtedel av grundskolelärarna som ingick i studien ansåg att eleverna var för

unga för att ta del av undervisning där HBTQI inkluderas. Att lärarna anser att eleverna är för unga för att ta del av undervisning som rör HBTQI frågor är inte något som Meyer et al. (2019, s. 11) håller med om. Vissa tror att arbete med HBTQI enbart handlar om sexuella beteenden, men området går att anpassas till yngre elever (Meyer et al. 2019, s. 11). Exempel på hur det går att arbeta med området kan vara att inkludera frågor som rör mångfald i familjekonstellationer eller könsstereotyper (Meyer et al. 2019, ss. 11–12).

En annan anledning till att HBTQI frågor inte inkluderades i undervisningen visar Meyer et al. (2019, s. 8) resultat. Majoriteten av lärarna som arbetade i årskurs 5 ansåg att de inte var tillräckligt bekväma att undervisa om ämnet. Att det är viktigt att vara bekväm med ämnet för att undervisa om det belyser också Jarpe-Ratners (2019, ss. 286–288) resultat från en studie där lärare och elever i årskurs 9 deltog i intervjuer och observationer för att undersöka hur HBTQI inkluderades i undervisningen. I intervjuerna med lärarna framkom det att fortbildning behövs inom området HBTQI, en lärare förklarade att utan tillräcklig kunskap finns risk att personer som identifierar sig inom HBTQI känner sig utpekade vid arbetet med frågor som rör HBTQI (Jarpe-Ratner 2019, s. 291). I samma studie menade eleverna att i undervisning som rör känsliga frågor som sexualitet behöver läraren vara trygg i sin roll och få eleverna att känna sig trygga i klassrummet, vilket kan kopplas till att lärarna behöver ha tillräckligt med kunskap samt få stöttning i sitt arbete (Jarpe-Ratner 2019, ss. 293–294).

Heterosexualitet är normen i klassrummet

Lundin (2014, s. 378) genomförde en studie där han observerade NO-lektioner i två klasser i årskurs åtta för att se hur de arbetade i sexualundervisningen med synen på sexualitet och relationer, utifrån ett queerperspektiv. Resultatet av studien visar att lektionsupplägg ofta utgick från den heterosexuella normen. Exempelvis ombads flickorna i klassen att välja mellan olika fiktiva killar som de ansåg var mest attraktivt utifrån hur läraren beskrev dem. Normen under lektionen ansågs därför vara den heterosexuella relationen eftersom tjejerna enbart kunde välja mellan killar (Lundin 2014, ss. 385–386). Lundin (2014, s. 386) uppmärksammade även att under en lektion där läraren bad eleverna att rösta vilka attribut hos killar och tjejer som de ansåg var mest attraktivt, skiljde läraren mellan vad som gick att rösta på mellan de olika könen. Alltså att alternativen för tjejernas attraktiva kroppsdelar var bröst eller rumpa medan killarnas var attraktiv käke eller rygg. Lundin (2014, s. 386) menar att läraren hade i denna lektion möjlighet att ha ett annorlunda upplägg för att diskutera andra sexualiteter men valde att inte göra det, utan istället enbart fokuserade på attraktionen mellan kille och tjej.

En annan svensk studie av Li Hast och Danielsson (2016) kom fram till ett liknande resultat som Lundins (2014) studie. Li Hast och Danielsson (2016, s. 25)

observerade tre gymnasielärare och hur de arbetade med att inkludera frågor som rör andra sexualiteter än heterosexualitet. Det sammantagna resultatet för Li Hast och Danielssons (2016, s. 33) studie är att lärare inkluderar frågor som rör HBTQi men att de gör det på ett sätt som att alla elever i klassrummet ingår i det heteronormativa och att HBTQi-personer är andra personer utanför klassrummet. Observationer visade även att lärarna ansåg heterosexualiteten som det normala när de beskrev HBTQi, vid ett tillfälle när läraren pratar om biologiska förklaringar kopplat till homosexualitet beskrivs det som att något gått fel eller att det normala inte är så här (Li Hast & Danielssons 2016, s. 31). Både Lundin (2014) och Li Hast och Danielssons (2016) studie visar att lärare har ett vi och dem tänkt när det gäller undervisning kring HBTQi. Att lärarna utgår från att heterosexualiteten anses vara det vanliga är även något som resultaten i Røthing (2008) observationer av undervisning i norska högstadieskolor visar.

Genom Røthings (2008, s. 258) observationer sammanställdes tre strategier som lärarna använde sig av när de arbetade med att förebygga diskriminering kopplat till homosexualitet. Den första kategorin handlar om att synliggöra homosexuella så att de inte skulle exkluderas. Eleverna fick exempelvis arbeta med fiktiva berättelser som skulle visa hur homosexuella personers liv kan vara och hur heterosexuella personer ska förebygga situationer kopplat till diskriminering eller exkludering. Røthings (2008, s. 258) menar däremot att så länge inte både ett negativt och positivt sätt att leva som homosexuell framställs kommer inte arbete leda till en inkludering. Den andra strategin handlar om att lärarna arbetade för att motverka elevernas rädsla för homosexuella eller homosexualitet, lärarna använde denna strategi för att förebygga homofobi (Røthing 2008, ss. 258–259). Den tredje strategin som Røthing (2008, s. 259) identifierat handlar om att lärare arbetar för att heterosexuella elever ska utveckla en tolerans för homosexuella. Det som var problematiskt kring lärarnas användande av denna strategi var att eleverna förväntades vara heterosexuella eftersom det är normen. Läraren har i princip valt att alla ska ingå i normen och ingen av eleverna har fått frågan om de anser sig vara utanför den (Røthing 2008, s. 260). Ett exempel som Røthing (2008, s. 260) tar upp från en av observationerna är när eleverna ska diskutera kring fyra olika ämnen abort, sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmedel och homosexualitet. Genom att ha homosexualitet som ett av områdena eleverna pratar om blir det tydligt att eleverna förväntas utgå från de heterosexuella kring de andra tre ämnena. Røthing (2008, s. 260) menar att detta blir problematiskt eftersom ämnen abort, sexuellt överförbara sjukdomar och preventivmedel även innefattar homosexuella och inte enbart heterosexuella.

Røthing menar (2008, s. 259) att när lärarna arbetar för att ge kunskap för och om de andra, i många av de observerade situationerna arbetar lärarna för att ge eleverna kunskaper kring hur de ska arbeta för att de andra inte ska känna sig exkluderade. Det som anses som problematiskt enligt Røthing (2008, s. 259) är att lärarna arbetar med att problematisera homosexuellas liv och vad som kan påverka dem, men det

samma görs inte med heterosexuella. Att skilja på homosexualiteten och heterosexualiteten genom att homosexualiteten diskuteras genom exempelvis specifika ämnen men inte heterosexualiteten leder till att skolan och lärarna förstärker bilden av att heterosexualitet är det vanliga och det som förväntas (Røthing 2008, s. 261).

Vikten av att inkludera HBTQ i undervisningen

Snapp, McGuire, Sinclair, Gabrion och Russell (2015, s. 583) genomförde en studie i Kalifornien med elever i åldrarna 12–18 där deras syfte var att undersöka kopplingen mellan mobbning och inkluderingen av HBTQ i undervisningen. Resultatet visar att när HBTQ inkluderas i undervisningen, speciellt i sexualundervisningen upplevde eleverna mindre mobbning samt att det blev en tryggare miljö på skolan, det var övervägande eleverna som identifierade sig inom HBTQ begreppet som upplevde detta (Snapp et al. 2015, s. 587). Att inkluderingen av HBTQ i undervisningen minskar mobbning och diskriminering för HBTQ personer stärks även av Proulx et al. (2019) studie. Syftet med studien var att undersöka hur HBTQ elevernas mentala hälsa påverkades av att undervisningen inkluderade HBTQ frågor, resultatet visar en tydlig skillnad på elevernas mentala hälsa beroende på hur skolan arbetar (Proulx et al. 2019, s. 611). I de skolor där HBTQ inkluderades i sexualundervisningen upplevde HBTQ eleverna mindre mobbning, vilket ledde till att färre utvecklade depression (Proulx et al. 2019, s. 611).

I Meyer et al. (2019, ss. 8–9) studie undersöktes vilket sätt som lärarna ansåg att HBTQ blev inkluderat i undervisningen och resultaten av det visar att hur eleverna fick möta detta område enligt lärarna var genom temadagar. Ett exempel på en temadag som genomfördes varje år var pink shirt day, som handlar om att motverka mobbning kopplat till HBTQ personer. Något som lärarna tog upp kring temadagen och som Meyer et al. (2019, s. 9) såg som en problematik var att eleverna inte fick ta del av vad dagen innebar, vissa trodde att det bara handlade om mobbning och att det inte fanns någon koppling till HBTQ. Lärarna ansåg även att de inkluderade HBTQ genom att ha affischer, flaggor och klistermärken uppsatta i skolan (Meyer et al. 2019, s. 8). Meyer et al. (2019, s. 13) diskuterar med koppling till resultatet att temadagar eller affischer är bättre än inget, men om innehållet alltså HBTQ inte kopplas till arbetet försvinner syftet med det. Förslag på hur HBTQ kan inkluderas i undervisningen är exempelvis genom litteratur eller se till att personalen på skolan har den rätta kunskapen (Meyer et al. 2019, s. 13). Även Jarpe-Ratner (2019, s. 294) menar att HBTQ innehållet behöver inkluderas i skolan mer än genom enskilda temadagar, genom att inte inkludera innehållet dagligen leder till att HBTQ anses som mindre viktigt. För att nå dit och ge eleverna en bra undervisning kring HBTQ behöver lärarna mer kunskap (Jarpe-Ratner 2019, s. 294).

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att få kunskap om hur NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att de arbetar med HBTQi i undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Studien syftar även till att få kunskap om vilka former av stöd lärare uttrycker som viktiga för att utveckla undervisningen samt vilka möjligheter och utmaningar det finns med att inkludera HBTQi i undervisningen.

För att undersöka studiens syfte kommer följande frågeställningar användas:

- Hur beskriver NO-lärare i årskurs 4–6 att de arbetar för att inkludera HBTQi i undervisningen?
- Vilka typer av stöd beskriver lärare som viktiga för att utveckla HBTQi undervisningen?
- Vilka möjligheter och utmaningar beskriver NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att det finns med att inkludera HBTQi i undervisningen?

Teoretiska perspektiv

Under detta avsnitt kommer valet av det sociokulturella perspektivet och den diskursanalytiska teorin som är utgångspunkten för denna studie att presenteras, definieras samt motiveras i förhållande till studiens syfte.

Sociokulturellt perspektiv

Det sociokulturella perspektivet har sina rötter i Lev Semenovich Vygotskijs tankar kring att lärandet utgår från människans förmåga att använda kulturella kunskaper för att utvecklas och förstå problem (Säljö 2020, ss. 273–275). Den kulturella kunskapen kan kopplas till medierande redskap som handlar om hur människor använder sig av olika verktyg för att förstå eller bli förstådda. Inom det sociokulturella perspektivet består det medierande redskapen av två komponenter, språkliga- och materiella redskap (Säljö 2020, s. 275). De materiella redskapen är fysiska och består av exempelvis av en penna eller ett tangentbord, det är redskap som människor är i behov av men som inte kan skapas av språkliga redskap (Säljö 2020, s. 277). De språkliga redskapen är intellektuella och är tecken eller symboler som människor använder sig av för att kommunicera och tänka (Säljö 2020, s. 275).

Inom det sociokulturella perspektivet ses språket som det viktigaste redskapet (Säljö 2020, s. 278). Språket är länken mellan tänkandet och kommunikationen. Tänkandet är en inre process som inte går att iakttas av andra personer, till skillnad från kommunikationen som är en yttre process som ofta sker i interaktion med andra

(Säljö 2014, s. 108). Även om tänkande och kommunikation är processer som inte är identiska, ses ändå tänkandet som en process som också kan ske mellan människor (Säljö 2014, s. 108). Eftersom ett samtal mellan människor först utspelar sig inom oss och vi tänker som en grupp när vi följer hur deltagarna i ett samtal beter sig (Säljö 2014, s. 108). Men även kontexten har en viktig del i lärandet kopplat till det sociokulturella perspektivet (Dysthe 2003, s. 50). Beroende på vilken social kontext människan deltar i, kommer lärandet att se olika ut (Dysthe 2003, s. 42). Den kontext som lärarna i denna studie kommer att delta i är en fokusgruppsintervju, där syftet är att via kommunikation dela med sig av sina erfarenheter kring undervisningsinnehållet HBTQi. Den sociala kontexten kan också vara något som lärarna vid kommunikation beskriver att eleverna får möta i undervisningen kring HBTQi, att beroende på kontext ser lärandet olika ut för eleverna.

Dysthe (2003, s. 44) beskriver att inom det sociokulturella perspektivet ses lärande som något socialt. Att interagera med andra är det som är avgörande för lärandet (Dysthe 2003, s. 44). Det är när människor deltar i kommunikativa sammanhang som ny kunskap utvecklas (Säljö 2014, s. 105). Lärandet som sker via kommunikation och interaktion med andra ses inte som något överförbart, utan kunskapen är något som människor deltar i (Säljö 2020, s. 284). Genom att höra andra människors tolkningar och förståelser av problem och händelser utvecklas ens eget sätt att förstå och kommunicera i nya sammanhang (Säljö 2014, s. 105). Hur språket används av människor är utvecklat utifrån de erfarenheter som kommit från tidigare kommunikativa sammanhang (Dysthe 2003, s. 47). Att använda sig av ny kunskap beskrivs inom det sociokulturella perspektivet som ”en kreativ och skapande process” (Säljö 2014, s. 126). Kunskap ses som en resurs som används i situationer eller vid problem som liknar det människor redan känner till (Säljö 2014, s. 127). I denna studie kommer de som medverkar att delta i en kommunikativ kontext där de genom deras gemensamma deltagande och språkliga aktiviteter skapar kunskap om undervisningsinnehållet HBTQi tillsammans.

Diskursanalytisk teori

Syftet med studien är att få kunskap om hur NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att de arbetar med HBTQi i undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Studien syftar även till att få kunskap om vilka former av stöd lärare uttrycker som viktiga för att utveckla undervisningen samt vilka möjligheter och utmaningar det finns med att inkludera HBTQi i undervisningen. Med den diskursanalytiska teorin kommer det att bli tydligt att språket spelar roll när människor skapar sin verklighet (Bolander & Fejes 2020, s. 91). Diskursanalytiska teorin har sin utgångspunkt i att de erfarenheter människor har med sig är meningsfulla vid nya händelser och utsagor. Människors bakgrunder och erfarenheter gör att händelser uppfattas på olika sätt vilket kan leda till att deltagare i en diskurs får ett nytt sätt att uppfatta verkligheten (Dimenäs 2020, s. 40).

Diskursanalytisk teori är ett bra hjälpmedel när studien vill ta reda på vad som anses tas för givet eller hamnar i skymundan, som i denna studie om vad inom HBTQi som inkluderas och presenteras i undervisningen. Vissa sanningar inom ett sammanhang får mer status än andra, vilket är det som den diskursanalytiska teorin fokuserar på (Bolander & Fejes 2020, s. 95).

Diskursanalytiska teorin utgår från fyra olika komponenter som handlar om språkets inverkan, makt, sociala identiteter samt hur aktörer inkluderas (Bergström & Ekström 2018, ss. 255–257). Som tidigare nämnt tar språket en stor plats i den diskursanalytiska teorin och man utgår från att språket inte har en given verklighet, men det finns också en påverkan av maktrelationer i och inom diskursen (Bergström & Ekström 2018, s. 255). Makt behöver inte ses som negativt utan den kan också påverka en diskurs till att komma fram till nya förståelser (Bergström & Ekström 2018, s. 256). Aktörernas fokus inom den diskursanalytiska teorin kan skilja sig åt beroende på inriktning, denna studie kommer utgå från den diskursteoretiska inriktningen som menar att fokuset är på diskursen och inte på aktörerna som deltar i den (Bergström & Ekström 2018, s. 257). Den diskursanalytiska teorin kommer i denna studie användas som ett verktyg för att förstå hur deltagarna talar om undervisning kring HBTQi samt hur deltagarnas förståelser kring undervisningsinnehållet utvecklas i en diskurs med andra.

Bolander och Fejes (2020, ss. 93–94) beskriver att diskursanalys är ett stort begrepp med många olika utgångspunkter och definitioner. Det som poängteras som viktigt vid användningen av diskursanalys är att definiera begreppet diskurs då det finns flera olika tolkningar (Bolander & Fejes 2020, s. 97), denna studie kommer att utgå från Foucaults definition. Det som finns gemensamt mellan alla definitioner av begreppet diskurs är att det finns ett bestämt sätt att tala om saker och det skapas relationer mellan olika objekt och subjekt, som mellan HBTQi som objekt och lärare som subjekt (Bolander & Fejes 2020, s. 97). Det som är specifikt för Foucaults definition är att han menar att diskursen skapar praktiska handlingar som metodiskt skapar objekten som det talas om (Foucault, Bjurström & Torhell 2002, s. 67). Detta kan kopplas till lärares förståelse för vad begreppet HBTQi innefattar, deras förståelse är det som utgör grunden till vilket undervisningsinnehåll som eleverna får ta del av. Det blir även här en tydlig påverkan av makt, lärarna använder sin positionerande makt till att lära ut om ett område där eleverna inte ännu har makt nog att motsätta sig lärarens förståelse för begreppet HBTQi och dess innebörd (Bolander & Fejes 2020, s. 97).

Motivering till val av perspektiv

Valet att använda det sociokulturella perspektivet som utgångspunkt i denna studie grundar sig i att det syftar till att lärandet mellan människor utvecklas genom ett kommunikativt sammanhang. Att även inkludera den diskursanalytiska teorin beror

på att den utgår från vad människor beskriver kring situationer de har upplevt utifrån sina bakgrunder och erfarenheter samt att det går att urskilja likheter och skillnader i hur människor beskriver fenomen. Att utgå både det sociokulturella perspektivet och den diskursanalytiska teorin passar denna studie eftersom syftet är att genom samtal mellan NO-lärare i årskurs 4–6 få kunskap om hur de arbetar med HBTQI frågor samt vilket innehåll inom HBTQI som inkluderas i undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Studien syftar också till att få kunskap om vilken typ av stöd lärarna får idag för att känna sig trygga med att inkludera området HBTQI i undervisningen eller om det finns stöd som lärarna anser att de skulle behöva. Eftersom tidigare forskning inom området är begränsat, speciellt forskning kring hur arbetet ser ut efter införandet av den nya läroplanen blir det viktigt att genom denna studie få en kunskap om hur uppfattningar idag kan skilja sig åt mellan olika lärare inom samma profession. I denna studie kommer språket ha en viktig roll vid inhämtandet och tolkningen av empirin och därför har perspektiv som pragmatismen valts bort. Det beror på att det pragmatiska lärandeperspektivet till skillnad från det sociokulturella perspektivet även fokuserar på att människan lär genom aktiviteter (Säljö 2015, s. 75), vilket inte är något som kan kopplas till det som denna studie syftar att undersöka. Från början var tanken att denna studie skulle utgå från den fenomenografiska teorin. Den teorin valdes däremot bort eftersom den enbart fokuserar på olikheter kring hur människor beskriver ett fenomen (Dahlgren & Johansson 2020, s. 179). Om denna studie hade haft den fenomenografiska teorin som utgångspunkt hade studien förutsatt att det enbart finns skillnader i hur lärare arbetar med HBTQI, vilket kanske inte är fallet.

Metod

I metodavsnittet kommer datainsamlingsmetoden fokusgruppsintervjuer att presenteras, samt hur studien förhåller sig till begreppen validitet, reliabilitet, objektivitet och generaliserbarhet. Avsnittet kommer även att presentera urvalet av deltagare till fokusgruppsintervjuerna samt vilka etiska överväganden som studien förhåller sig till.

Val av metod

Metoden används för att samla in data till studien, beroende på om metoden är kvantitativ eller kvalitativ samlas olika data in. Hårddata som samlas in genom en kvantitativ metod är mätbar till skillnad från mjukdata som samlas in genom en kvalitativ metod. Mjukdata går inte att mäta eftersom det bygger på åsikter, känslor och erfarenheter hos personerna som ingår i studien (Larsen 2018, s. 31). I denna studie har en kvalitativ metod valts eftersom syftet är att få kunskap om hur lärare arbetar med HBTQI frågor. Den kvalitativa metoden är fokusgruppsintervjuer och kommer presenteras mer ingående nedan. Enskilda intervjuer valdes bort eftersom området som ska undersökas är relativt nytt. Att genomföra enskilda intervjuer hade

kunnat göra det svårare för deltagarna att dela med sig av hur undervisning ser ut, genom att intervjua i fokusgrupper kommer deltagarna kunna utveckla sina svar i relation till hur andra deltagare svarar (Larsen 2018, s. 141). Valet att använda fokusgruppsintervjuer kopplar också till studiens teoretiska utgångspunkt. Det sociokulturella menar att det är i kommunikativa sammanhang som ny kunskap utvecklas (Säljö 2014, s. 105) och även den diskursanalytiska teorin menar att språket har en betydelse för när människor skapar sin verklighet (Bolander & Fejes 2020, s. 91). Genom en fokusgruppsintervju kommer deltagarna kunna dela med sig av erfarenheter och utveckla nya kunskaper genom att samtala med andra (Larsen 2018, s. 141). Även observation valdes bort som metod eftersom den enbart hade gett en bild av hur undervisningen ser ut på den exakta lektionen som observeras. Därav hade många lektioner i samma klass behövts observerats för att få en bild av hur undervisningen ser ut. Fokusgruppsintervjuer kommer kunna undersöka fler parametrar än en observation som vilket stöd lärarna får och vad lärarna väljer att inkludera, vilket kommer ge en bredare bild av lärarnas undervisning.

Fokusgruppsintervjuer

Användningen av fokusgruppsintervjuer innebär att flera personer samlas tillsammans för att diskutera ett område eller fenomen, genom metoden kan man få fram gemensamma eller icke gemensamma tankar och åsikter (Larsen 2018, s. 141). Att använda sig av fokusgruppsintervjuer är också bra för att deltagarna kan genom diskussioner upptäcka nya tankesätt eller förstå en fråga annorlunda beroende på hur de andra deltagarna svarar (Larsen 2018, s. 141). Deltagarna måste argumentera för sin synpunkt samtidigt som den förändras i förhållande till de andra deltagarnas synpunkter (Jacobsen 2017, s. 107). Skillnaden från en gruppintervju är att fokusgruppsintervjuer diskuterar ett specifikt fenomen och innehåller mer diskussioner mellan deltagarna, det kan ofta ske argumentationer när beskrivningar av ett fenomen skiljer sig åt (Davidsson 2010, ss. 64–65). Den svårighet med fokusgruppsintervjuer är att de som deltar i intervjun kan påverkas av grupstryck. Deltagarna kanske inte vågar svara som det vill när det finns andra som närvarar vid intervjun (Larsen 2018, s. 141). För att motverka grupstrycket kommer fokusgruppsintervjuerna inledas med bakgrundsfrågor som inte spelas in, dessa ska enbart användas för att deltagarna ska lära känna varandra. En tillåtande miljö är viktigt för att deltagarna ska våga dela med sig av sina erfarenheter, och känna att deras åsikter blir respekterade (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 23).

Eftersom denna studie syftar till att få kunskap om hur lärare arbetar med HBTQI kommer fokusgruppsintervjuer hjälpa deltagarna att utveckla sina tankar kring undervisningsinnehållet HBTQI samt få en bild av hur andra inom samma profession arbetar (Larsen 2018, s. 141). Att höra andra deltagare diskutera en fråga kan hjälpa att förstå ens egna perspektiv och hur man ställer sig till det, vilket kan hjälpa deltagarna. Vilket kan kopplas till den diskursanalytiska teorin och att

människor får ett nytt sätt att uppfatta verkligheten (Dimenäs 2020, s. 40). Att använda fokusgruppsintervjuer som metod kommer även gynna studien i den mening att deltagarna kommer ha möjlighet att utveckla sina svar när de hör andra deltagares beskrivningar.

Dahlin-Ivanhoff och Holmgren (2017, s. 27) beskriver att fokusgruppsintervjuer hjälper deltagarna att bli medvetna om att ett problem inte är individuellt och i samband med diskussioner kan åsikter ändras, deltagarna lär sig av varandra och får en ny förståelse för hur de kan bemöta ett problem eller ämne som diskuteras (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 27). En svårighet med fokusgruppsintervjuer är att finna ett tillräckligt begränsat område att diskutera. Om området som ska diskuteras är för öppet kommer det bli en stor spridning i deltagarnas svar vilket leder till att det blir svårt att analysera empirin (Jacobsen 2017, s. 107). För denna studie valdes därför ett specifikt område som ingick i NO-undervisningen och det begränsades till årskurserna 4–6. Det begränsande ämnet i denna studie är arbetet med HBTQ i årskurs 4–6.

Davidsson (2010, s. 64) beskriver att fokusgruppsintervjuer kan likt vanliga intervjuer vara strukturerade på olika sätt. Denna studie kommer att vid fokusgruppsintervjuerna utgå från en intervjuguide som är semistrukturerad och med nyckelfrågor. Detta innebär att intervjuguiden är flexibel och forskaren sammanställer frågor eller stickord som ligger till grund för intervjun. Men att ordningen på frågorna kan variera mellan fokusgruppsintervjuerna samt att forskaren kan ställa olika följdfrågor beroende hur deltagarna svarar för att säkerställa att deltagarna besvarar studiens syfte (Larsen 2018, s. 139). Att intervjuguiden utgår från nyckelfrågor med följdfrågor är vanligt inom fokusgruppsintervjuer och ska vara frågor som ska uppmuntra till diskussion (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 41). Denna studie kommer att utgå från intervjufrågor som kopplar till studiens frågeställningar och sedan utifrån hur lärarna som deltar svarar på frågorna kommer följdfrågor både från andra deltagare samt forskaren att inkluderas och ordningen på frågorna kan komma att variera i de olika intervjuerna. Inom en fokusgruppsintervju ses forskaren som en moderator som ser till att intervjun följer det ämnet som ska diskuteras för att empirin som samlas in ska kunna besvara studiens syfte och frågeställningar (Davidsson 2003, s. 65). Eftersom fokusgruppsintervjuer gör det möjligt för deltagarna att diskutera och utveckla sina svar utifrån varandra ansågs en strukturerad intervju som begränsande (Larsen 2018, s. 139).

Validitet

Validitet handlar om att studien verkligen undersöker det den säger sig undersöka (Larsen 2018, s. 129). För det första ska den metod som används vara den mest lämpliga för att kunna samla in data som kan svara på studiens syfte (Larsen 2018,

s. 129). Denna studie syftar till att ta reda på hur lärare arbetar med HBTQ i i skolan. För att få fram hur lärarna arbetar med detta och för att svara på studien frågeställningar används en form av intervju, i detta fall fokusgruppsintervjuer. Detta eftersom lärarna i grupp kommer kunna lära sig av hur andras arbete ser ut kring HBTQ och får en ny förståelse för hur de ska diskutera det ämnet (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 27). För att säkerställa hög validitet och att studien undersöker det den säger sig undersöka är det också viktigt att intervjufrågorna är formulerade på ett sätt som gör att de svarar på studiens syfte och frågeställningar (Larsen 2018, s. 129). Genomsiktlighet handlar om att tydligt redovisa tillvägagångssätten i metod och analys för att stärka validiteten och något som denna studie kommer förhålla sig till (Larsen 2018, s. 130). I denna studie kommer varje steg i metoden för insamlad empiri samt metoden för analysen att beskrivas steg för steg. Olika tolkningar av empirin kommer också att motiveras för att läsaren ska kunna avgöra trovärdigheten av resultaten (Larsen 2018, s. 130). Att använda sig av intervjuer som metod stärker validiteten eftersom intervjuprocessen är flexibel. Frågor som bearbetas under en intervju kan förändras eller följdfrågor kan användas för att få tydligare svar från deltagarna (Larsen 2018, s. 130).

Reliabilitet

Reliabilitet handlar om att forskningen ska genomföras noggrant och pålitligt, men inom kvalitativa undersökningar kan det vara svårt att säkra en hög reliabilitet eftersom mycket egna tolkningar görs av empirin (Larsen 2018, s. 131). Något som Jacobsen (2017, s. 107) beskriver är att i en grupp finns det skillnader i makt mellan personer, vilket leder till vissa tar mer plats och pratar mycket, vilket kan leda till att andra håller med utan att utveckla den egna åsikten. Detta är något som kan påverka resultaten och något som forskaren behöver ha i åtanke när fokusgruppsintervjuer används som metod. Larsen (2018, s. 132) beskriver att reliabiliteten blir högre om flera personer genomför intervjun och tolkningen av data, men då denna studie genomförs med en forskare kommer andra parametrar spela roll för att få en hög reliabilitet. Eftersom det enbart kommer vara en forskare som genomför studien kommer inspelning av fokusgruppsintervjuerna vara ett bra verktyg för att säkerställa hög reliabilitet. För att ytterligare stärka studiens reliabilitet kommer intervjufrågorna som används inte kunna misstolkas av deltagarna eller vara ledande (Larsen 2018, s. 131).

Generaliserbarhet

Ett resultat från en studie är generaliserbart om det går att applicera på andra utanför den undersökta gruppen (Stukát 2011, s. 136). Ett sätt som kan användas för att resultaten ska bli mer generaliserbara är att genomföra flera fokusgruppsintervjuer eftersom om flera intervjuer visar på samma resultat är det större möjlighet att resultaten går att generalisera. Det nämns däremot inte hur många

fokusgruppsintervjuer som är optimalt (Jacobsen 2017, s. 107). Denna studie är begränsad till att genomföras under en viss tid vilket kommer resultera i att inte många fokusgruppsintervjuer kommer kunna genomföras och därför kommer resultaten inte kunna generaliseras. Stukat (2011, s. 136) beskriver däremot relaterbarhet, ett annat begrepp som kan användas på mindre studier där resultaten inte kan generaliseras. Istället för att resultaten kan appliceras på andra utanför studien, beskriver relaterbarhet att personer utanför studien kan använda sig av resultatet i liknande situationer. Förhoppningen är alltså att NO-lärare i årskurs 4–6 ska kunna relatera till resultaten om arbetet med HBTQ i i skolan, eftersom det som visas i resultaten inte kommer kunna ge en bild av hur alla NO-lärare i årskurs 4–6 arbetar med HBTQ i.

Objektivitet

Att forskningen ska vara objektiv är målet, men det är inte alltid lätt eftersom forskaren är en människa med egna erfarenheter och värderingar (Larsen 2018, s. 15). Redan i valet av problem som ska undersökas lägger forskaren in egna värderingar i undersökningen (Jacobsen 2017, s. 40). Det som är viktigt med objektivitet i forskning är att vara medveten om att det inte går att vara helt objektiv. Därför kommer det bli viktigt i denna studie att vara öppen och ärlig med tillvägagångssätten som används för att komma fram till ett resultat, eftersom det blir enklare för andra som tar del av forskningen att bedöma hur mycket av forskarens egna värderingar som finns med (Larsen 2018, s. 15).

Urval

Urvalet till studiens fokusgruppsintervjuer var behöriga lärare inom de naturvetenskapliga ämnena som har erfarenhet av undervisning om HBTQ i inom området sexualitet, samtycke och relationer i årskurserna 4–6. Detta urval gjordes eftersom lärare behöver ha erfarenheter av undervisning med området HBTQ i för att kunna dela med sig av det, och för att insamlad data ska kunna besvara studiens syfte och frågeställningar. Att välja ut deltagare till en intervju utifrån utbildning för att kunna besvara studiens syfte kallas för godtyckligt urval och är det som använts vid urvalet i denna studie (Larsen 2018, s. 125). När en studie använder sig av ett godtyckligt urval kommer deltagarna i studien inte kunna representera en hel population. Vilket leder till att resultaten inte kommer kunna generaliseras (Larsen 2018, s. 124). Att välja ut deltagare med gemensamma erfarenheter kring ett ämne är också viktigt om man ser till metoden fokusgruppsintervjuer som ska användas i denna studie. För att en fokusgruppsintervju ska fungera bra behöver gruppen till viss del vara homogen, om man ser till erfarenheter, eftersom ett visst fenomen eller ämne ska diskuteras (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 21). Dahlin-Ivanhoff och Holmgren (2017, s. 21) poängterar dock att det behöver finnas vissa skillnader mellan deltagarnas erfarenheter för att få innehållsrika diskussioner, därför har inga

urval gjorts utifrån hur lång erfarenhet lärarna har, ålder eller kön. Deltagarna som väljer att delta i studien och ingår i urvalet, kommer göra det frivilligt. Detta är något som kan komma att påverka studien resultat om deltagarna tackar ja till deltagande på grund av ett intresse för området HBTQI (Larsen 2018, s. 126).

Urvalet kring hur många deltagare som skulle ingå i studien utgick från att den ska genomföras under en begränsad tid. Enligt Davidsson (2010, ss. 66–67) är gruppssammansättningen viktigt och valet av antalet deltagare i varje fokusgrupp kan påverka resultatet. Fokusgruppen ska varken vara för stor eller för liten och antalet 4–6 personer anses vara optimalt. När en fokusgrupp består av ett mindre antal deltagare kan det exempelvis leda till att två deltagare håller med varandra i en fråga och den tredje hamnar utanför (Davidsson 2010, ss. 66–67). Då studien ska genomföras under en begränsad tid är målet att genomföra tre fokusgruppsintervjuer med minst fyra deltagare i varje.

Etiska överväganden

En av de viktigaste faktorerna inom forskningsetiken är att skydda personerna som väljer att delta i en studie från kränkningar och skador (Vetenskapsrådet 2017, s. 12). För att säkerställa säkerheten för individerna som ingår i studier finns det flera förhållningsregler forskaren måste ta i beaktning. Det första handlar om *anonymisering*, personer som har deltagit i en studie ska inte kunna identifieras, det kan handla om att namn på personer, skolor eller platser tas bort (Vetenskapsrådet 2017, s. 40). Även *konfidentialiteten* måste tas i beaktning, information som delas mellan deltagare och forskare under intervjun ska inte delas vidare till andra (Vetenskapsrådet 2017, s. 40). Att informera om konfidentialitet blir ännu viktigare vid en fokusgruppsintervju eftersom deltagarna får ta del av hur de andra i gruppen ställer sig till frågorna. Deltagarna kommer därför att informeras om att det som behandlas under fokusgruppsintervjun inte får behandlas i andra sammanhang efter avslutad intervju (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 69). I denna studie kommer personerna som deltagit att få pseudonymer vid transkribering, samt att namn på skolor och platser som kan kopplas till personerna kommer inte att dokumenteras. Efter att studien är avslutad kommer även all insamlad empiri att förstöras. Inom vissa yrkesgrupper finns det krav på *tystnadsplikt* i såväl lag som etiska regler, det innebär att information inte får spridas vidare (Vetenskapsrådet 2017, s. 40). Denna studie innefattas inte av tystnadsplikten, men däremot kommer viss information från intervjuerna att inte delas. Den informationen innefattar om lärarna som deltar i studien delar med sig av elevers, andra lärares eller sin egen sexuella läggning samt åsikter kring sexuella läggningar i samband med diskussionerna om arbete med HBTQI frågor i skolan. Innan intervjun kommer lärarna som deltar bli ombedda att inte ta med sådan information och om det skulle hända kommer inte dessa delar att transkriberas eller analyseras. Det Vetenskapsrådet (2017, s. 41) däremot poängterar är att en forskare inte kan lova att ingen kommer kunna ta del av materialet utanför

forskargruppen, men att forskaren ska beskriva för deltagarna vilka åtgärder som har vidtagits för att minska risken att materialet når någon obehörig. De åtgärder som kommer att tas i beaktning i denna studie är det som ovan beskrivits och som även kommer presenteras för deltagarna i ett informationsbrev (Bilaga 2).

När insamling av empiri sker genom ljudupptagning behöver fler åtgärder vidtas som att informera deltagarna om inspelning samt få deras samtycke både skriftligt och muntligt (Vetenskapsrådet 2017, s. 27). Deltagarna kommer få ta del av ett informationsbrev (Bilaga 2) både skriftligt och muntligt innan intervjun, samt att deltagarna kommer få ge sitt samtycke att delta i undersökningen när inspelningen påbörjats. Deltagarna kommer även bli informerade om att de när som helst får avbryta sitt deltagande. Under denna studie kommer fokusgruppsintervjuerna att spelas in på mobiltelefon med flygplansläge på för att sedan kunna transkriberas och analyseras, eftersom det endast kommer vara en intervjuare med flera deltagare kommer anteckningar inte vara tillräckligt för att få fram ett bra resultat. Inspelning ska enbart användas om det inte går att få fram bra forskningsresultat med andra metoder (Vetenskapsrådet 2017, s. 27). Det inspelade materialet kommer lagras på en lösenordsskyddad enhet och efter godkänt examensarbete kommer materialet att raderas.

Genomförande

Under detta avsnitt presenteras studiens genomförande. Avsnittet har delats upp i två delar, den första som beskriver hur deltagare till studien kontaktades samt hur fokusgruppsintervjuerna har genomförts. Den andra delen beskriver hur analysen av den insamlade empirin har genomförts utifrån en innehållsanalys.

Genomförande av datainsamling

För kunna genomföra datainsamlingen var det första steget att ta kontakt med deltagare som var villiga att delta i studien samt ingick i urvalsgruppen. Innan deltagarna kontaktades utformades ett informationsbrev som följer Högskolan Dalarnas mall samt de etiska riktlinjerna från Vetenskapsrådet (2017, s. 27). Informationsbrevet innehöll information om studiens syfte, en beskrivning av genomförandet samt hur empirin från intervjuerna skulle behandlas (Bilaga 1). Informationsbrevet inkluderades i mejlet som skickades ut för att få kontakt med rektorer och lärare.

För att nå ut till deltagarna användes två olika strategier. Den första var att ta kontakt med rektorer på olika skolor för att sedan komma i kontakt med lärare som var intresserade att delta i studien. Denna metod resulterade i liten återkoppling från rektorer och endast en lärare valde att delta i studien (Tabell 1). Då det var liten återkoppling från rektorer valdes en ny metod för att komma i kontakt med fler

lärare, eftersom studien inte skulle vara genomförbar med endast en deltagare. Den andra metoden som användes var att ta kontakt med personer inom skolan via det egna kontaktnätet. Även via denna metod var det svårt att få deltagare till studien och endast tre lärare valde att medverka (Tabell 1). En av anledningarna som gavs vid återkoppling från lärare samt rektorer var att lärarna inte hade tid att delta då utvecklingsamtal skulle genomföras samma veckor som fokusgruppsintervjuerna.

Eftersom lärarna som valt att delta i studien inte arbetar på samma skola genomfördes intervjuerna digitalt via zoom en tid då det passade för alla deltagare. De fyra deltagarna delades upp i två fokusgrupper beroende på vilken dag och tid de hade möjlighet att genomföra fokusgruppsintervjun. Innan intervjuerna startade fick deltagarna svara på några bakgrundsfrågor, som användes för att deltagarna skulle lära känna varandra och en tillåtande miljö skulle skapas (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 23). Deltagarna fick sedan godkänna att intervjun spelades in. Efter godkännande av inspelning startade fokusgruppsintervjun med att deltagarna fick ta del av samma information som informationsbrev innehöll för att säkerställa att alla deltagare visste vad studiens syfte var och hur empirin skulle användas i studien och behandlas efter, samt att påminna lärarna att de när som helst kunde avsluta intervjun utan närmare motivering. Eftersom deltagarna i studien fick ta del av svar från alla som deltog i samma fokusgruppsintervju, informerades de också om att den information som de får ta del av i intervjun inte får behandlas i andra sammanhang efter att intervjun avslutats.

För att säkerställa att empirin från fokusgruppsintervjuerna besvarar studien syfte och frågeställningar användes samma intervjuguide vid båda tillfällena. Intervjuguiden var semistrukturerad med större nyckelfrågor som skulle bidra till diskussion samt flera följdfrågor som fanns för att se till att båda fokusgruppsintervjuerna diskuterade det som behövdes för att besvara studien syfte och frågeställningar (Dahlin-Ivanhoff & Holmgren 2017, s. 41). I vilken ordning som frågorna ställdes och hur många av följdfrågorna som användes i de två fokusgruppsintervjuerna skiljde sig åt beroende på hur diskussionerna såg ut. I den första fokusgruppsintervjun användes färre frågor och intervjuguiden fanns med som stöd för att kontrollera om deltagarna diskuterat det som var planerat innan intervjun. Medan i den andra fokusgruppsintervjun behövdes fler följdfrågor för att få deltagarna att diskutera. Fokusgruppsintervjuerna genomfördes mellan 40–60 minuter och spelades in med flygplansläge på en lösenordsskyddad enhet, där materialet sparas tills att examensarbetet har godkänts. Efter godkänt arbete kommer inspelningarna att raderas.

Genomförande av analys

Första steget som genomfördes inför analysen av empirin var att transkribera fokusgruppsintervjuerna. Transkriberingen genomfördes enligt Larsen (2018, s.

156) som beskriver att transkriberingen ska genomföras noggrant och helt ordagrant för att stärka studiens validitet. Transkriberingen genomfördes därför ordagrant men information som pauser och harklingar uteslöts då det inte ansågs vara information som var väsentligt för att tolka empirin eller besvara studiens syfte och frågeställningar. Vid transkriberingen fick lärarna pseudonymerna L1-L4, där L1 och L2 ingick i den första fokusgruppsintervjun och L3 och L4 ingick i den andra fokusgruppsintervjun. Vid analysen benämndes istället L1 och L2 som fokusgrupp 1 (F1) och L3 och L4 benämndes som fokusgrupp 2 (F2).

Den transkriberade empirin från denna studie har analyserats utifrån en innehållsanalys. Innehållsanalysen används för att finna mönster och samband i data och är en deduktiv metod. Denna metod är bra vid mindre studier eftersom mindre data inte kan utveckla nya teorier (Larsen 2018, s. 159). Det första steget i en innehållsanalys är att koda och kategorisera, det är den fasen som används för att upptäcka mönster och samband i empirin (Larsen 2018, s. 160). Det är även i den inledande delen av innehållsanalysen som det sker en datareduktion, eftersom med kvalitativa metoder samlas även data in som inte är relevant för att besvara studiens syfte och frågeställningar (Larsen 2018, s. 161). Vid kodningen av materialet används ord för att beskriva längre textutdrag och orden används sedan som en utgångspunkt i tolkningen (Larsen 2018, s. 162–163). För att enklare kunna hantera de olika kodade textutdragen behöver de sorteras under olika kategorier, det viktiga vid denna process är att endast använda sig av kategorier som är viktiga och kan besvara studiens frågeställningar (Larsen 2018, s. 163). Kategorierna kommer sedan användas för att kunna identifiera mönster i den insamlade empirin (Larsen 2018, s. 163).

Nästa steg i analysen är att identifiera mönster och samband. Arbetsprocessen kan se olika ut, antingen används en matris där kategorier och deltagarnas svar placeras för att kunna se likheter och skillnader i deras svar. En annan metod kan istället vara att under arbetet med kategoriseringen skriva ner samband och mönster som kan identifieras i deltagarnas svar (Larsen 2018, s. 164). Vid analys och tolkning av data är det viktigt att utgå från de teoretiska perspektiven som studien utgår från, eftersom det kan påverka hur forskaren ser på resultatet (Svensson 2015, s. 210). I denna studie kommer perspektiven att användas vid jämförelsen av empirin mellan de två fokusgrupperna för att se vad som framkommit som sanningar i deras uttalanden. Det slutliga steget i innehållsanalysen är att de identifierade mönstren ska bedömas i förhållande till tidigare forskning och teorier, för att etablera ny överförbar kunskap (Larsen 2018, s. 160).

Analysen av empirin i denna studie började med en datareduktion som utgick från studiens tre frågeställningar, transkripten färgmarkerades utifrån vilken frågeställning som innehållet skulle kunna besvara. Detta gjordes för att enbart ha empiri kvar som skulle kunna besvara studiens syfte och frågeställningar. Efter

datareduktionen påbörjades kodningen av empirin. Transkripten lästes igenom flera gånger och längre textutdrag kodades med kortare beskrivningar. De längre textutdragen och de kortare beskrivningarna som gjordes lästes igenom flertalet gånger för att säkerställa att det som sammanställs av deltagarens svar hade samma innebörd som det fullständiga textutdraget. Detta gjordes för att säkerställa objektiviteten, att forskaren inte tolkade deltagarnas utsagor redan vid kodningen. Kodningarna användes sedan vid kategoriseringen som var nästa steg av analysen.

För kategoriseringen flyttades alla längre textutdrag och kortare beskrivningar till en tabell i ett nytt dokument. De längre textutdragen placerades i en kolumn, de kortare beskrivningarna i en annan och till sist användes den tredje kolumnen till att skriva ner kategorier som identifierades från de kortare beskrivningarna. Materialet lästes sedan igenom igen och de olika textutdragen kategoriserades med olika teman. Dessa teman sammanställdes sedan för att undersöka vilka som hade samma innebörd samt vilka som svarade på studiens frågeställningar. Efter sammanställningen hade sju kategorier identifierats. De tre första *arbetar med HBTQi men inte som ett fokusområde, elevernas frågor blir utgångspunkten för undervisning om HBTQi* och *HBTQi delas upp beroende på årskurs* besvarar studien första frågeställning. Kategorierna *Kunskap om området HBTQi leder till trygghet för lärarna* och *stöd från andra professioner i arbetet med HBTQi* besvarar studiens andra frågeställning. Och till sist besvarar de två sista kategorierna *arbete med HBTQi leder till inkludering och förståelse för andra* och *utmaningar med området HBTQi* besvarar studien tredje frågeställning.

Följande exempel (Tabell 2) visar på hur analysarbetet gick till för ett av textutdragen i kategorin *arbete med HBTQi leder till inkludering och förståelse för andra*.

Tabell 2. Exempel på processen vid kodning och kategorisering inom innehållsanalysen.

Fullständigt uttalande	Kodad text	Kategori
F1 (L1): Vi tänker ju också så här att man kommer ju in på olika sexuella läggningar också i det här snacket och men lite såhär försöka få perspektiv. Det finns exempelvis många influensers som har en historia som kan kopplas till HBTQi och man kan då prata om att göra könsbyte eller komma ut som gay. Att man faktiskt lyfter upp och prata om det, att normalisera det väldigt	Läraren beskriver hur andra personers historier kopplat till HBTQi kan vara ett bra underlag för att ge eleverna ett perspektiv på HBTQi och hur undervisningen kan normalisera olika sexualiteter.	Arbete med HBTQi leder till inkludering och förståelse för andra.

mycket. Eftersom det är helt normalt. Så att man liksom inte försöker dölja det och arbeta med nolltolerans mot kränkande ord och så. Man får ju vara närvarande som pedagog i sina klasser och höra hur snacket går.		

Efter att kategoriseringen genomförts påbörjades tolkningen av materialet för att kunna finna olika samband i deltagarnas uttalanden. Alla längre textutdrag som fanns under samma kategori placerades i en tabell för att enklare kunna se skillnader och likheter i deltagarnas svar. Svaren jämfördes mellan de två fokusgrupperna och inte mellan deltagarna, eftersom denna studie fokuserar på vad som framkommit i en diskurs och inte på enskilda personers åsikter (Bergström & Ekström 2018, s. 257). Vid jämförelsen av svaren från de två fokusgrupperna utgick forskaren från vad inom diskursen som framställdes som sanningar, eftersom detta är det den diskursanalytiska teorin fokuserar på (Bolander & Fejes 2020, s. 95). Anledningen till att fokusgrupperna jämfördes utifrån vad som framställdes som sanningar beror på att perspektivet har en viktig utgångspunkt vid analysen (Svensson 2015, s. 210). De funna sanningarna från den insamlade empirin kommer presenteras under avsnittet *sammanfattning av resultat*.

Det slutliga steget blev att koppla de identifierade mönstren till tidigare forskning, samt den diskursanalytiska teorin och det sociokulturellt perspektiv som är denna studies utgångspunkt. Detta kommer att presenteras under avsnittet resultatdiskussion.

Resultat

Under detta avsnitt kommer studiens resultat att presenteras utifrån de sju kategorier som identifierats i analysarbetet. Syftet med resultatet är att besvara studiens tre frågeställningar som är: *Hur beskriver NO-lärare i årskurs 4–6 att de arbetar för att inkludera HBTQi i undervisningen? Vilka typer av stöd beskriver lärare som viktiga för att utveckla HBTQi undervisningen? Vilka möjligheter och utmaningar beskriver NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att det finns med att inkludera HBTQi i undervisningen?* I resultatet kommer fokusgrupp 1 och fokusgrupp 2, benämnas som F1 och F2. Resultatavsnittet avslutas sedan med en sammanfattning.

Lärare arbetar med HBTQi, men inte som ett fokusområde

Under intervjun i F1 och F2 beskrev lärarna att de arbetar med HBTQi och att det är ett område som eleverna får möta, men att det inte tas upp som ett enskilt

fokusområde. F2 beskriver gemensamt att HBTQI är något som det planeras för att det ska ingå i undervisningen, men att det inte finns någon skriftlig planering på exakt vad som ska inkluderas. HBTQI tas endast upp enskilt när begreppet presenteras, för att eleverna ska förstå innebörden. Men att det sedan vävs in med annat. Att HBTQI är ett område som tas upp i samband med andra områden är något som F1 diskuterar och beskriver i sina uttalanden.

Och ja men vi har väl börjat vävt in det i framför allt biologin och samhällskunskapen när vi pratar om normer och könsroller och vävt in det och inte bara plockat ut HBTQ frågorna utan vävt in det såklart i allt som vi arbetar med. (F1)

F2 beskriver under samtalet att när HBTQI tas upp inom NO är det inom området sexualitet, samtycke och relationer och kopplas ofta till arbetet om pubertet eller sex. Men både F1 och F2 beskriver sedan att området HBTQI ofta inkluderas i värdegrundsarbetet. Och att detta beror på att man vill skapa inkludering och förståelse för alla olikheter. F2 diskuterar att anledningen till att HBTQI kopplas till värdegrunden beror på skrivelserna kring alla elevers lika värde och diskrimineringar i läroplanens inledande kapitel.

Det går ju att koppla det till värdegrundsarbetet mycket, det här med att behandla alla lika, vilket är den del av de första två kapitlen i läroplanen. (F2)

HBTQI är ett område som också tas upp i andra ämnen. F2 förklarar att det kan komma frågor under en svensklektion som handlar om HBTQI och på grund av att det är ett så pass viktigt ämne lämnar man inte frågan till senare, utan tar upp det när det behövs. Även samhällskunskapen beskriver F2 är lektioner där HBTQI ofta tas upp, det kan ske i samband med diskrimineringsgrunderna och normer kring hur olika familjekonstellationer kan se ut.

Elevernas frågor blir utgångspunkten för undervisning om HBTQI

Lärarna i både F1 och F2 beskrev att utgå från elevernas frågor i undervisningen kring HBTQI är ett arbetssätt som ofta används. Eleverna får vara med och påverka, samt ställa anonyma frågor som sedan blir utgångspunkten för vad undervisningen kommer att fokusera på. F1 beskriver att det är viktigt att inkludera eleverna i undervisningen för att få dem intresserade av ett så pass viktigt ämne. Detta var även något som lärarna i F2 diskuterade och hade samma åsikter om, att arbetssättet väcker ett intresse och nyfikenhet för ämnet hos eleverna.

Jo det är lika här, man väcker ju ett intresse många gånger som de fortsätter med sina frågor och funderingar. Så det gäller ju att man tar tillfället i akt när de kommer och pratar och de här sakerna, (...). (F1)

F2 höll med om att lektioner som utgår från frågor är något som man gör, men menar på att vissa delar går förlorade om man enbart skulle utgå från elevernas frågor i undervisningen. Ett exempel som F2 diskuterar handlar om hur HBTQi kan kopplas till fysiska men också psykiska delar. Det psykiska är sällan något som eleverna själva väljer att ställa frågor om, det kan handla både om att de inte vill eller att de inte har förståelse för HBTQi och kopplingen till det psykiska måendet. Detta område är något som läraren själv får prata om, för att eleverna ska få ta del av det.

Jag har inte varit med om att de själva har tagit upp det där med det psykiska måendet. Det är nog jag som har pratat om det, att det kan var omvälvande och väldigt många funderingar kring vem man är och att man kanske inte känner sig som alla andra. Jag tror att de själva har svårt att liksom ta upp det på eget initiativ, och de kanske inte ens förmår att svara på det jag säger. Men ändå att de får märka att de går att prata om det, att det väcker tankar och man sår ett frö och så vidare.
(F2)

Att som lärare välja att ta upp det psykiska även om eleverna inte tar upp det på eget initiativ, menar läraren i F2 att det sår ett frö hos eleverna vilket kan leda till att de får en förståelse för att det går att prata om de här frågorna också.

HBTQi delas upp beroende på årskurs

När lärarna inom F1 och F2 beskrev hur de arbetar med HBTQi inom området sexualitet, samtycke och relationer, blev det tydligt att de gjort en avvägning kring vad som ska tas upp i respektive årskurs. I årskurs 5 beskriver F1 att de arbetar med kroppen och puberteten, medan i årskurs 6 pratar man mer om samtycke och sex. Inom alla ovannämnda områden tar lärarna upp frågor kopplat till HBTQi. En liknande uppdelning av området beskriver även F2 att de gör. Lärarna i F1 diskuterar att de också pratar med eleverna om hur olika familjer kan se ut och att det är ett innehåll som eleverna får möta i alla årskurser. Medan en lärare i F2 beskriver att familjekonstellationer får eleverna möta mestadels i de lägre årskurserna eftersom man valt att ha området sexualitet, samtycke och relationer i åk 6.

En anledning till att innehållet kopplat till HBTQi delas upp beroende på årskurs kommer F2 fram till beror på mognaden hos eleverna. Lärarna har märkt att fokuset inte blir lika bra när området sexualitet, samtycke och relationer introducerad i de lägre åldrarna, vilket också betyder att eleverna inte får möta HBTQi frågor kopplat till området sexualitet, samtycke och relationer innan årskurs 6.

(...) just på grund av anledningen att det är det området som brukar generera att de tycker det är så pinsamt och det brukar larvas. Det brukar inte vara lika bra fokus som vid de övriga områdena. Så då är ju just mognad viktigt och ju längre upp de kommer i åldrarna desto mer kommer de in i puberteten, desto mer börjar de själva fundera på sex och kärlek och sådana saker som kan vara kopplat till

puberteten. Så att det blir ju mycket mer aktuellt med området också när man går i åk 6 och man får sådana tankar. (F2)

F2 menar också att det blir enklare att prata om HBTQi kopplat till området sexualitet, samtycke och relationer när eleverna själva börjar komma in i puberteten och får egna funderingar kring sex och kärlek.

Kunskap om området HBTQi leder till trygghet för lärarna

Mellan F1 och F2 fanns det skillnader i hur mycket fortbildningar lärarna fått inom området HBTQi, men i både F1 och F2 var deltagarna eniga om att fortbildningen är det som är viktigt för att känna sig trygg med att undervisa om området HBTQi. F1 lyfter att den kunskapen lärarna har idag inte är något som de skulle ha haft utan fortbildning och det är därför viktigt att lärare får ta del av det.

Men jag hade inte kunnat så här mycket som jag kan idag, och då är det ändå ingenting, eftersom det är ett så stort begrepp HBTQi, om jag inte hade fått en fortbildning. (F1)

Lärarna i F2 där lärarna inte fått ta del av fortbildning i närtid diskuterades det vilket innehåll som eleverna får möta. Genom den diskussionen kom lärarna fram till att de inte hade mycket kunskap inom området HBTQi och eleverna fick inte ta del av lika mycket som de skulle ha gjort om de hade haft mer kunskap. F2 beskrev att eleverna får möta homosexualitet mycket oftare än de andra delarna ur HBTQi, och att detta beror på att lärarna har mer kunskap om den delen än det andra. Att lärarna inte får kontinuerlig utbildning kring HBTQi menar att F1 och F2 är viktigt på grund av två faktorer. En av faktorerna att HBTQi är ett område som ändras ofta, en lärare i F2 förklarade att under en utbildning för flera år sedan hette det bara HBT.

Jag gick en extra, för när jag gick NO-utbildningen så var det ingenting om humanbiologin. Men jag gick också en kurs på ca 4 dagar som RFSU var inblandade i om sex och samlevnad och den var bra då. Och sen behöver man ju alltid påfyllnad för då pratade man inte om HBTQi då var det bara HBT tror jag på den tiden. (F2)

Den andra anledningen till att fortbildning behöver ske kontinuerligt förklarade F1 beror på att personal slutar och ny personal tillkommer på skolorna. F1 förklarar att nackdelen med att man enbart gör en större utbildning på skolorna sällan leder till att ny personal som tillkommer inte har kunskap. Detta leder till att personalen behöver söka kunskap själva och F1 beskriver att det finns material att använda sig av men att det ofta blir bättre när man kan diskutera och ta hjälp av varandra. En lösning som lärarna i F1 kommer fram till är att ledningen behöver se till att det sker kortare utbildningar mer kontinuerligt, för att alla ska ha kunskap inom området.

Stöd från andra professioner i arbetet med HBTQi

Inom både F1 och F2 diskuterades det att lärarna kan få stöd från andra professioner i arbetet med HBTQi. De professioner som kan ge lärarna stöd i sin undervisning är skolkuratorer och skolsköterskor. Lärarna i F2 diskuterade att det är bra att det finns andra på skolan som man kan vända sig till när man känner att den egna kunskapen inte är tillräcklig för att undervisa om området.

Men vi har tur, vi har en jättebra kurator som jobbar på vår skola. Och jag sa faktiskt till henne nu när vi pratade lite att jag känner mig lite osäker och det finns vissa delar som jag inte riktigt är helt haj på själv. Och jag kan känna att det kanske var bättre att hon kom in och tog det. För hon har jättebra koll på sådant här. (F2)

Lärarna i F2 förklarade att anledningen till att de väljer att ta hjälp av andra professioner inte bara behöver handla om att de själva inte kan tillräckligt mycket om området för att undervisa om det. Det kan även vara bra för eleverna att genom andra få fler perspektiv på området. En kurator eller skolsköterska kan ha andra synvinklar på ett problem eller en fråga eleverna har, och det kan vara bra att eleverna förstår att det inte bara är en lärare som tar upp HBTQi.

Arbete med HBTQi leder till inkludering och förståelse för andra

Något som diskuterades i både F1 och F2 som positivt med att inkludera och undervisa om HBTQi är att eleverna får en förståelse för andra, vilket leder till inkludering. F2 beskriver i sina samtal att eftersom HBTQi är ett område som ofta kopplas till läroplanens två inledande kapitel som handlar om värdegrundsarbetet och genom undervisningen vill lärarna skapa förståelse för allas olikheter och normalisera att allas liv kan se olika ut. Exempel som diskuterades inom F2 var att lärarna tillsammans med eleverna diskuterade hur familjer kan se ut, att en familj kan bestå av två mammor eller två pappor. Detta arbete ville lärarna göra för att få eleverna att se utanför boxen för vad som anses vara det normala. Även inom F1 diskuterar lärarna att arbetet med HBTQi ofta handlar om att normalisera olika sexualiteter och att man gör det genom att ta upp området ofta. Genom F1 diskussioner kommer det fram att HBTQi är något som man arbetar med när man pratar om samtycke. Samtycke behöver inte bara handla om sex utan det kan även kopplas till hur man vill bli behandlad och hur man behandlar andra, det är en respekt som man vill att eleverna ska få.

Nu är just samtycke inte HBTQ, men det är grunden, grunden till respekt. Också berättar jag mycket om hur livet för en HBTQi person kan vara. Och hur de blir behandlade av andra i samhället som tror sig ha rätten att behandla andra människor på ett annat sätt. Och verkligen lyfta upp det här och inte hyscha om

det utan söka den här empatin och lära om värdegrund, etik och moral. Allt sådant kommer ju in där. (F1)

F1 kom också fram till att genom arbete med HBTQi får lärarna en ökad förståelse för hur inkludering kan se ut för eleverna. På vilket sätt som lärarna tar hänsyn till exempelvis elevernas olika pronomen är något som sedan speglar undervisningen. F1 menar att barns rätt till anpassningar även handlar om hur lärare tar hänsyn till saker som kan kopplas till hur eleverna identifierar sig.

Även om F2 också var eniga kring att HBTQi är positivt för att öka elevernas förståelse för andra och att undervisningen kan leda till att eleverna inte väljer att använda exempelvis böger som ett skällsord. Men F2 menar att det kan vara svårt att se den positiva effekten det får för eleverna direkt. En av lärarna i F2 förklarar att det är för lite undervisning för att man ska se en direkt förändring i elevernas beteenden, men att förhoppningen är att de tar med sig det och att läraren har skapat en tanke kring ens attityder och en förståelse för andra människor.

Jag tror det är jättesvårt att ändra attityder efter ganska lite undervisning. Och det är väl sådant som kommer med tiden, man har sått ett frö någonstans och en tanke. Att man kanske skapar ökad förståelse. (...) Jag tänker att det kanske kan vara något som kan ändras när de är mer eller mindre vuxna. Och att de då kan förstå att det inte är något som är fel. (F2)

Genom att arbeta med HBTQi menar läraren i F2 att förhoppningen är att eleverna på längre sikt får en förståelse för andra och att andra sexuella läggningar än heterosexualitet inte behöver vara något som är fel.

Utmaningar med inkludering av HBTQi i undervisningen

En av frågorna som diskuterades i F1 och F2 under intervjuerna var utmaningar som lärarna ser med att undervisa om HBTQi. I F1 diskuterades till en början att en av de största utmaningarna var elevernas attityder till ämnet. En lärare i F1 beskriver att problemet med elevernas attityder blir att de elever som kanske sitter med tankar kopplade till HBTQi kan känna sig utpekade när klasskamrater gör narr av ämnet som läraren pratar om. Läraren beskriver också att detta leder till att man många gånger känner att det är enklare att strunta i att prata om ämnet, för att det känns som den enkla vägen ut.

Ja hos oss så kan jag tycka att elevernas attityder kan bli en utmaning många gånger. Inte föräldrarnas utmaning alls, utan det är elever med deras attityd som kan bli problematiskt, att komma runt många gånger. För då blir det ju ibland kanske när man vet att man har elever som sitter med de här tankarna och funderingarna, att de blir utsatta i den situationen för att man pratar om det och det finns attityder från andra. Och då kan man ibland känna att det är lika bra att låta bli. (F1)

I F2 tas inte elevernas attityder upp som ett problem med undervisning om HBTQI, utan det som kan bli svårt är att eleverna har olika mycket förkunskaper kring ämnet. En lärare i F2 förklarar att när man börjar jobba med området utan att ha en undervisningssituation där begreppet HBTQI förtydligas blir det svårt att få med alla elever i undervisningen. En ytterligare anledning som F2 tar upp i denna diskussion är att även här har elevernas mognad en betydelse. Ofta har eleverna som är mer mogna mer kunskap då de är intresserade av ämnet och kanske lär sig saker om HBTQI på sin fritid. Även en lärare i F1 beskrev att en utmaning med området kan vara elevernas inställning, men menar att det inte bara behöver handla om elevernas attityder utan också om hur klassammansättningen ser ut.

Sedan handlar det kanske inte alltid bara om attityder utan vad man har för elevgrupp, för det kan ju också vara så att vissa är väldigt bekväma med att prata om HBTQI, och man får igång en diskussion liksom. Och så har man en klass som är så här knäpptysta och vågar inte säga något. Det där är ju också svårt för då vet man ju inte heller riktigt. Man vill sätta igång en diskussion och så men det är svårt att få fram det. (F1)

Läraren i F1 menar att det blir svårt att få igång diskussioner om ett ämne med en klass där alla är tystlåtna och inte bekväma med att öppet prata om HBTQI.

Sammanfattning av resultat

Studiens resultat kommer sammanfattas utifrån vad inom diskursen som framställdes som sanningar (Bolander & Fejes 2020, s. 95). Det som resultaten visar är sanningar som framställdes inom diskursen kring undervisning om HBTQI är för det första att skapa en inkludering och förståelse för andra. Lärarna arbetar med HBTQI i samband med området sexualitet, samtycke och relationer. Men kopplar även området HBTQI till värdegrundsarbetet för att skapa en ökad förståelse och för att normalisera HBTQI. Det framställs däremot också som en sanning att det är svårt att se en direkt förändring hos eleverna efter att de endast fått lite undervisning om området. Arbetet med förståelse och inkludering blir därför långsiktigt.

Det andra som i diskursen framställdes som en sanning var att vissa delar går förlorade om man enbart skulle utgå från elevernas frågor i undervisningen. Alla lärare var eniga om att utgå från elevernas frågor i undervisningen var ett bra sätt för att få eleverna intresserade för området. Men en sanning kring att enbart utgå från elevernas frågor kan vara att eleverna inte får möta alla delar som ska ingå i HBTQI undervisningen. Många av elevernas frågor handlar om det fysiska vilket leder till att de psykiska delarna kopplat till HBTQI går förlorade om inte läraren tar ansvar och inkluderar det.

Något som diskuterades i båda fokusgrupperna var att fortbildning är avgörande för att lärarna ska ha rätt kunskaper och känna sig säkra med att undervisa om området

HBTQi. Det som kom fram som en sanning inom diskursen kring att ha rätt kunskaper om HBTQi var att utan kunskaper kan det leda till att eleverna inte får möta hela HBTQi begreppet. Homosexualitet är den sexualiteten som lärarna har mer kunskap om vilket leder till att eleverna får möta den sexualiteten oftare än andra sexualiteter vid arbete med HBTQi.

Diskussion

Detta avsnitt kommer börja med en presentation av metoddiskussionen utifrån begreppen reliabilitet, validitet, objektivitet och generaliserbarhet. Därefter kommer resultatdiskussionen presenteras där resultat problematiseras i koppling till tidigare forskning, styrdokument och teorier.

Metoddiskussion

Syftet med studien är att få kunskap om hur lärare arbetar med HBTQi frågor, därför valdes en kvalitativ intervjumetod eftersom en intervjuprocess är flexibel. Frågor kan förändras eller följdfrågor kan användas för att få tydligare eller ett mer utvecklat svar från deltagarna, vilket också stärker studiens validitet (Larsen 2018, s. 130). Fokusgruppsintervjuer valdes som metod eftersom deltagarna fick möjligheten till att argumentera samt utveckla sina svar i förhållande till de andras svar, vilket är en fördel med denna intervjumetod (Larsen 2018, s. 141). Samt att metoden kopplat till studiens teoretiska utgångspunkt kommer kunna ge en bild av hur sanningar framställs genom deltagarnas diskussioner (Bolander & Fejes 2020, s. 95). För att få en gynnsam diskussion mellan deltagarna var antalet lärare som ingick i varje fokusgrupp viktigt. Enligt Davidsson (2010, ss. 66–67) är det optimala att ha mellan 4–6 deltagare vilket var något som denna studie eftersträvade. Det visade sig däremot svårt att få tag i lärare som hade möjlighet att delta vilket resulterade i att vardera fokusgrupp endast bestod av två deltagare, samt att det enbart genomfördes två fokusgruppsintervjuer istället för tre. I en av fokusgrupperna blev diskussionen påverkad negativt av att det enbart var två deltagare i gruppen, eftersom deltagarna enbart höll med varandra och ingen diskussion utvecklades. Vilket kan ha påverkat resultatet då deltagarna inte kom fram till svar genom att argumentera och utveckla sina svar i förhållande till de andra deltagarnas svar (Larsen 2018, s. 141).

Att det genomfördes få intervjuer med få deltagare har påverkat studiens generaliserbarhet, eftersom flera fokusgruppsintervjuer som visar på samma resultat är det som kan påverka studien till att resultaten blir generaliserbara (Jacobsen 2017, s. 107). Redan innan fokusgruppsintervjuerna genomfördes ansågs det att denna studies resultat inte skulle kunna generaliseras eftersom även tre fokusgrupper med fyra i varje var relativt lite, samt ett att ett godtyckligt urval resulterar i att resultatet inte går att generaliseras (Larsen 2018, s. 124). Målet var då att resultaten skulle

kunna bli relaterbara och att personer utanför studien ska kunna använda sig av resultatet i liknande situationer (Stukát 2011, s. 136). Vilket är något som resultaten fortfarande uppnår, eftersom lärare kommer kunna relatera till resultaten och koppla det till den egna undervisningen. Men resultatet visar att alla deltagare i denna studie svarade att HBTQi är något de arbetar med, detta kan bero på att deltagarna som svarade att de ville delta i studien har ett intresse och erfarenhet för området HBTQi (Larsen 2018, s. 126).

Jacobsen (2017, s. 107) menar också att det kan finnas skillnader i maktförhållanden mellan deltagarna vilket kan ha påverkat studiens reliabilitet. Maktförhållandena togs i beaktning vid valet av att använda fokusgruppsintervjuer som metod och en semistrukturerad intervjuguide med nyckelfrågor (Bilaga 2) användes samt att intervjuguiden innehöll frågor som var formulerade på ett sätt som svarar på studiens syfte och frågeställningar samt inte innehåller svårt tolkande och ledande frågor, vilket stärker studien validitet och reliabilitet (Larsen 2018, ss. 129–131). Reliabiliteten stärks också genom att låta flera forskare genomföra intervjuerna och analysera empirin (Larsen 2018, s. 132). Eftersom studien enbart genomförts av en forskare valdes inspelning av intervjuerna samt en noggrann transkribering för att stärka reliabilitet och validitet. Stukát (2011, s. 45) beskriver en metod där endast intressant information från intervjuerna transkriberas, risken med detta var att intressant information skulle kunna gå förlorad. Metoden valdes därför bort på grund av objektiviteten. Det fanns en risk att forskaren skulle ta egna beslut och redan i första steget av analysen och göra tolkningar av materialet. Att studien utgår från en noggrann transkribering gör det också möjligt för andra forskare att uppnå ett liknande resultat, vilket stärker reliabiliteten (Larsen 2018, s. 131).

Valet att använda innehållsanalys gjordes eftersom målet med analysen var att finna mönster och samband i det som deltagarna beskrivit. Eftersom analysen genomfördes av endast en forskare blev det viktigt att genomförandet var noggrant och sedan redovisades tydligt, då det stärker studien validitet och reliabilitet (Larsen 2018, ss. 130–131). Det som däremot blev problematiskt med att studien enbart genomfördes av en forskare var att objektiviteten var svår att förhålla sig till. Att vara objektiv är svårt eftersom människor har med sig erfarenheter och värderingar (Larsen 2018, s. 15). Då analysen enbart genomförts av en forskare som har med sig erfarenheter och värderingar från det tidigare bakgrundsarbetet med HBTQi inom skolan har tolkningarna som genomförts i analysen inte genomförts helt objektivt, vilket kan ha påverkat resultatet till att fokusera på problem som studiens bakgrund har beskrivit.

Syftet med studien var från början att få kunskaper kring vilka arbetssätt NO-lärare i åk 4–6 beskrev att de använde sig av vid arbete med HBTQi och vad lärarna valde att inkludera. Samt att få kunskap om vilka former av stöd lärare uttrycker som viktiga för att utveckla undervisningen. Under analysen av empirin framkom det att empirin inte kunde besvara den tidigare frågeställningen angående lärares arbetssätt

samt vad lärare inkluderar i undervisningen. Empirin svarade däremot på hur lärarna arbetade med HBTQi och därför skrevs den första delen om till att få kunskap om hur NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att de arbetar med HBTQi i undervisningen. Samt att delen om att få kunskap om vilka möjligheter och utmaningar det finns med att inkludera HBTQi i undervisningen lades till, då detta var något som gick att utläsa ur empirin. Anledningen till att empirin inte svarade på syftet studien skulle undersöka kan ha berott på att frågorna som användes vid fokusgruppsintervjuerna inte utvecklade deltagarnas diskussioner till att besvara studiens syfte och frågeställningar. Att genomföra en pilotstudie hade kunnat ge en bild av att frågorna inte fungerade, men på grund av att det var svårt att få tag i deltagare fanns inte möjligheten till att genomföra det.

Resultatdiskussion

Under resultatdiskussionen kommer studiens resultat att diskuteras utifrån bakgrundsavsnittet där skolans styrdokument samt tidigare forskning presenteras. Resultaten kommer även att diskuteras utifrån det sociokulturella perspektivet samt den diskursanalytiska teorin som är denna studies teoretiska utgångspunkt.

Att normalisera HBTQi

I tidigare forskning (Lundin 2014; Li Hast och Danielsson 2016; Røthing 2008) framkommer ett dilemma i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer som handlar om att när lärare inkluderar HBTQi frågor i undervisningen men inte inkluderar heterosexualitet i sammanhanget så kan HBTQi framstå som något onormalt. Røthing (2008, ss. 259, 261) uttrycker att det är problematiskt när undervisning om HBTQi sker som ett eget område eftersom det kan innebära att heterosexualiteten som norm kan förstärkas. Lärarna i både F1 och F2 i denna studie beskrev att HBTQi är ett område som de inkluderar i sin undervisning både kopplat till området sexualitet, samtycke och relationer, men också kopplat till värdegrundsarbetet. En anledning till att lärarna i denna studie inkluderar HBTQi är för att de vill normalisera olika sexualiteter. Lärarna beskriver att HBTQi är ett område som eleverna måste möta ofta för att de ska bli normaliserat. Men när lärarna beskriver att de arbetar med att normalisera HBTQi pratar de endast om HBTQi och inte om heterosexualitet. Heterosexualitet är inte ett begrepp som ingår i HBTQi (RFSL 2019). Det kan innebära att även lärarna i denna studie undervisar om HBTQi som ett separat område utan att inkludera heterosexualitet. Genom att låta eleverna möta HBTQi och heterosexualitet separat blir undervisningen en social kontext där det blir svårt för eleverna att se HBTQi som något normalt, eftersom lärarna inte likställer det med heterosexualiteten.

Inom det sociokulturella perspektivet menar man att i olika sociala kontexter kan eleverna utveckla olika kunskaper. Beroende på vilka kontexter eleverna får delta i

kommer det eleverna erbjuds att lära att se olika ut (Dysthe 2003, s. 42). För att eleverna ska få delta i en social kontext där målet är att normalisera alla sexualiteter, kan inte HBTQi vara ett eget område. HBTQi ska inkluderas tillsammans med frågor som rör heterosexualitet (Røthing 2008, s. 260). När eleverna pratar om områden som abort, sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmedel och homosexualitet, ger läraren en bild av att eleverna ska utgå från de heterosexuella i områdena abort, sexuellt överförbara sjukdomar och preventivmedel eftersom homosexualitet är ett eget område. Även om de andra områdena kan appliceras på HBTQi.

Utgå från eleverna

Resultatet av denna studie visar att lärarna i både F1 och F2 i viss utsträckning använder sig av elevernas frågor som utgångspunkt i undervisningen. En lärare beskriver att en anledning till att undervisningen inte alltid kan utgå från vad eleverna vill diskutera beror på att elevernas frågor inte inkluderar allt. Detta var något som identifierades i analysen som en sanning kopplat till den diskursanalytiska teorin (Bolander & Fejes 2020, s. 95). Anledningen till detta var att i analysen framkom det att alla lärare var eniga om att undervisningen behöver utgå från elevernas frågor men att en sanning var att det inte är tillräckligt. Eleverna behöver också möta ett bredare undervisningsinnehåll. Att inkludera den psykiska delen via elevernas frågor är svårt eftersom de inte själva väljer att ta upp den delen. Kommentarmaterialet för biologi (Skolverket 2022b, s. 25) betonar även vikten vid att eleverna får ta del av både fysiska och psykiska faktorer i undervisningen kopplat till området sexualitet, samtycke och relationer. En av lärarna i F2 i denna studie lägger till att eleverna får möta undervisning kring det psykiska, men att det är något som läraren själv måste inkludera. När läraren enbart utgår från vad man ska ta upp och inte utgår från elevernas frågor kan det leda till att eleverna inte får med sig svar kring de frågor och funderingar som de har.

Att inkludera elevernas frågor i undervisningen om HBTQi är något som kommentarmaterialet för biologi (Skolverket 2022b, s. 25) beskriver. Syftet med att utgå från elevernas frågor i undervisningen är att det ska väcka elevernas nyfikenhet och intresse för att finna svar som rör området sexualitet, samtycke och relationer (Skolverket 2022b, s. 25). En liknande förklaring gav lärarna i denna studie till valet att inkludera elevernas frågor i undervisningen. Det ökar elevernas intresse och nyfikenhet för området eftersom de får samtala och diskutera om det som intresserar dem. Att låta eleverna diskutera och samtala om ett område är enligt det sociokulturella perspektivet avgörande för lärande. Genom att kommunicera med andra kommer eleverna att utveckla ny kunskap (Säljö 2014, s. 105). Det är därför viktigt att eleverna blir inkluderade i undervisningen om HBTQi för att få ett ökat intresse och utveckla ny kunskap. Kunskap som eleverna sedan kommer kunna använda sig av för att göra genomtänkta val i livet. Betydelsen av att lära för att i

framtiden kunna ta genomtänkta val betonas även i läroplanen (Skolverket 2022a, s. 8).

Inkludering av HBTQi

Proulx et al. (2019) och Snapp et al. (2015, s. 587) studier visade båda att om undervisningen inkluderar frågor som rör HBTQi leder det till minskad mobbning och en tryggare miljö för de elever som identifierade sig inom HBTQi. Denna studies resultat visar inte om det finns ett liknande samband på informanternas skolor, men lärarna i både F1 och F2 beskrev att ett mål som undervisning kring HBTQi var att skapa inkludering och förståelse för alla människors olikheter. Enligt lgr22 (Skolverket 2022a, s. 6) ska undervisningen arbeta för att eleverna ska få en förståelse för andra människor samt förebygga diskrimineringar som kan relateras till sexuell läggning. Vilket är något som en lärare i F2 poängterar, att HBTQi är ett område som kan relateras till arbetet med läroplanens två inledande kapitel som handlar om värdegrund. För att motverka diskrimineringar relaterat till sexualiteter ska hela skolan arbeta med att öka elevernas kunskaper om det området (Skolverket 2022a, s. 13). För att ge eleverna rätt kunskaper behöver de få möta innehållet kontinuerligt i olika situationer (Skolverket 2022a, s. 8). Lärarna beskrev att eleverna får för lite undervisning om HBTQi för att man ska se en drastisk skillnad i deras förståelse för andra. Detta visar på att eleverna behöver få ta del av HBTQi oftare än vad de gör, för att målet med en mer inkluderande miljö i skolan ska uppnås.

Att inkludera HBTQi i undervisningen kan påverka eleverna mentala hälsa positivt. Proulx et al. (2019, s. 611) studie kom fram till att det fanns en skillnad mellan skolor som inkluderade HBTQi och de skolor som inte gjorde det. På de skolor där HBTQi inkluderades utvecklade eleverna färre depressioner hos eleverna. Detta resultat kan kopplas till resultatet om att inkludering av HBTQi leder till mindre mobbning (Proulx et al. 2019; Snapp et al. 2015, s. 587). Det är viktigt för skolorna att se till att alla elever får kunskaper om HBTQi för att skapa en förståelse, vilket kommer leda till minskad mobbning för elever som identifierar sig inom HBTQi. Vilket sedan kan leda till att eleverna får en bättre mental hälsa.

Kontinuerlig fortbildning

Tidigare forskning visar att ett problem med området HBTQi är att lärarna inte valde att inkludera det i sin undervisning (Taylor et al. 2016, s. 118). En anledning till att lärarna valde att inte inkludera HBTQi i sin undervisning enligt Jarpe-Ratners (2019, ss. 286–288) studie beror på att de inte känner sig tillräckligt säkra inom området. Denna studies resultat visar däremot att HBTQi är ett område som inkluderas i undervisningen, men samtidigt beskrev lärarna att de kan känna sig osäkra att undervisa inom ett område där de inte känner att de har tillräckliga kunskaper.

Resultatet visar att lärarna i denna studie anser att fortbildning är viktigt för att undervisningen kring HBTQi ska bli bättre och för att de ska känna sig säkra i undervisningen. Även här kan lärarnas uttalande om vikten av fortbildning kopplat till den diskursanalytiska teorin ses som en sanning, eftersom alla lärare hade liknande åsikter och starka åsikter om ämnet (Bolander & Fejes 2020, s. 95).

I Jarpe-Ratner (2019, s. 291) studie kommer lärarna fram till samma sak, att fortbildning är viktigt för att lärarna ska känna sig säkra med att undervisa om området HBTQi. Genom diskussionen mellan lärarna i F2 i denna studie framkom det att på grund av mindre kunskaper inom området HBTQi, har undervisningen haft mer fokus på homosexualitet eftersom lärarna känner sig säkrare med det än andra sexualiteter. Att lärarna inte har tillräckliga kunskaper kan leda till att eleverna inte får möta undervisning och diskutera frågor som rör alla sexuella läggningar. Detta uttalande som läraren gjorde kan även kopplas till Foucaults definition av diskursen inom den diskursanalytiska teorin. Den kunskap och förståelse som lärarna har med sig lägger grunden till de innehåll som eleverna får ta del av (Foucault, Bjurström & Torhell 2002, s. 67).

Meyer et al. (2019, s. 13) studie belyser att skolan behöver se till att lärarna har tillräckliga kunskaper kring området HBTQi för att lärarna ska kunna inkludera ämnesområdet och se till att eleverna får en bra undervisning om HBTQi. Att skolan ska se till att personalen på skolan har de rätta kunskaperna är något som lärarna i denna studie diskuterade. Lärarna menar att om inte skolledningen ser till att fortbildning sker kontinuerligt kommer det finnas ett glapp i lärarnas kunskaper, både på grund av att HBTQi är ett begrepp som förändras och för att lärare slutar och ny personal tillkommer. Även om det finns material om HBTQi riktat till lärare för självstudier menar lärarna i denna studie att de önskar diskutera detta gemensamt med andra lärare, det vill säga de vill ingå i en diskurs med fokus på HBTQi undervisning. Att lärarna här menar att samtala och diskutera med andra är bättre för att utveckla kunskaper om HBTQi, stärker bilden av att det är genom samtal som ett lärande sker. Vilket är något som det sociokulturella perspektivet menar (Dysthe 2003, s. 44).

Slutsatser

Den svenska skolan har sedan 2018 arbetat för att skolan ska främja HBTQi personers lika rättigheter och möjligheter i samhället (Skolverket 2022d, ss. 4, 6). Men den granskning som Skolinspektionen genomfört på svenska skolor visar att lärare saknar kunskaper om HBTQi och därför inte känner sig säkra med att bedriva undervisning om det (2018, s. 6). Således finns det skillnader i hur man förväntas arbeta med HBTQi och hur man faktiskt arbetar. Därav har denna studie undersökt hur undervisning inom HBTQi ser ut idag.

Resultatet av denna studie visar att lärarna anser att utan kunskaper om HBTQI känner de sig osäkra med att undervisa om området HBTQI. Detta beror på att de inte får fortbildning kring området tillräckligt ofta, vilket skulle behövas eftersom HBTQI begreppet förändras kontinuerligt. Skolor behöver därför se till att det finns en plan för hur lärare ska få utveckla sina kunskaper kring HBTQI. Detta är viktigt eftersom undervisning om HBTQI leder till att eleverna får en förståelse för andra och mobbning kopplat till sexualiteter minskar (Proulx et al. 2019; Snapp et al. 2015, s. 587).

Resultatet av denna studie visar att HBTQI är ett område som lärarna väljer att inkludera i sin undervisning, både genom området sexualitet, samtycke och relationer och kopplat till värdegrundsarbetet. En anledning till att lärarna arbetar med HBTQI är för att skapa en inkludering och för att normalisera HBTQI. Det som lärare behöver ta med sig från denna studie är att även om HBTQI inkluderas, kommer det inte att normalisera det. Om man inte arbetar med det i förhållande till heterosexualiteten. När HBTQI finns med i undervisningen som ett eget område kan det förstärka bilden av att det inte är normen (Røthing 2008, ss. 259, 261).

Vidare Forskning

Eftersom denna studie har undersökt hur lärare beskriver att de arbetar med området HBTQI. Hade det varit intressant att undersöka vad lärare inkluderar och hur lärare arbetar med HBTQI via en observationsstudie. Genom att observera lärarna hade det varit enklare att undersöka hur den faktiska undervisningen ser ut och inte enbart en beskrivning av deras uppfattning. Det hade även varit intressant att genomföra ytterligare en studie liknande denna om några år när den nya läroplanen lgr22 (Skolverket 2022a) varit verksam längre. När den här studien genomfördes hade lgr22 (Skolverket 2022a) enbart varit verksam i några månader, vilket gjorde det svårt att ta reda på om de nya skrivelserna i lgr22 (Skolverket 2022a) påverkat undervisningen kopplat till HBTQI.

Att byta fokuset från hur lärarna beskriver att de arbetar med HBTQI till att se hur eleverna uppfattar undervisningen hade varit intressant att studera. Lärarna i denna studie beskrev exempelvis att när undervisningen utgår från elevernas frågor ökar deras nyfikenhet och intresse för ämnet. Om inte elevernas syn på det undersöks kan det endast anses vara en uppfattning från lärarna. Resultatet från att undersöka hur HBTQI undervisning uppfattas utifrån elevernas perspektiv kommer kunna användas för att utveckla undervisningen till att möta elevernas behov.

Referenslista

- Bergström, G. & Ekström, L. (2018). Tre diskursanalytiska inriktningar. I Boreus, K. & Bergström, G. (Red.). *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4 uppl., Studentlitteratur, ss. 253–301.
- Bolander, E. & Fejes, A. (2020). Diskursanalys. I Fejes, A. & Thornberg, R. (Red.). *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl., Liber, ss. 91–115.
- Dahlgren, L. O. & Johansson, K. (2020). Fenomenografi. I Fejes, A. & Thornberg, R. (Red.). *Handbok i kvalitativ analys*. 3 uppl., Liber, ss.179–192.
- Dahlin - Ivanoff, S. & Holmgren, K. (2017). *Fokusgrupper*. Studentlitteratur.
- Davidsson, B. (2010). Fokuserade gruppintervjuer. I Dimenäs, J. (Red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Liber, ss. 63–69.
- Dimenäs, J. (2020). *Vetenskap och beprövad erfarenhet: forskningsmetodik för förskolläro- och lärarprofessionen*. Liber.
- Dysthe, O. (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. I Dysthe, O. (Red.). *Dialog, samspel och lärande*. Studentlitteratur, ss. 31–74.
- Ellis, S. J. & Peel, E. (2011). Lesbian feminisms: Historical and present possibilities. *Feminism & psychology*, 21(2), ss. 198–204.
DOI:[10.1177/0959353510370178](https://doi.org/10.1177/0959353510370178)
- Jacobsen, D. I. (2017). *Hur genomför man undersökningar? – Introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl., Studentlitteratur.
- Jarpe-Ratner, E. (2019). How can we make LGBTQ+-inclusive sex education programmes truly inclusive? A case study of Chicago Public Schools' policy and curriculum. *Sex Education*, 20(3), ss. 283–299. DOI: 10.1080/14681811.2019.1650335
- Larsen, A. K. (2018). *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 2 uppl., Gleerups.
- Li Hast, Y. & Danielsson, A. T. (2016). ”I normala fall gillar tjejer killukt”: Naturkunskapens sexualitets- och relationsundervisning analyserad ur ett heteronormativitetsperspektiv. *NorDiNa: Nordic Studies in Science Education*, 12(1), ss. 21–35. DOI: <https://doi.org/10.5617/nordina.930>
- Lundin, M. (2014). Inviting queer ideas into the science classroom: studying sexuality education from a queer perspective. *Cultural Studies of Science Education*, 9(2), ss. 377–391. DOI: 10.1007/s11422-013-9564-x

- Malmqvist, A., Lundberg, T. & Wurm, M. (2017). *HBTQ+: psykologiska perspektiv och bemötande*. Natur och Kultur.
- Meyer, E. J., Quantz, M., Taylor, C. & Peter, T. (2019). Elementary Teachers' Experiences with LGBTQ-inclusive Education: Addressing Fears with Knowledge to Improve Confidence and Practices. *Theory Into Practice*, 58 (1), ss. 6–17. DOI: 10.1080/00405841.2018.1536922
- Proulx, C. N., Coulter, R. W. S., Egan, J. E., Matthews, D. D. & Mair, C. (2019). Associations of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning-Inclusive Sex Education With Mental Health Outcomes and School-Based Victimization in U.S. High School Students. *Journal of adolescent health*, 64(5), ss. 608–614. DOI: [10.1016/j.jadohealth.2018.11.012](https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.11.012)
- RFSL (2021). Begreppsordlista. [Begreppsordlista - RFSL : RFSL](#) [2022-12-19].
- RFSL (2019). *HBTQi*. <https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/hbtqi/> [2022-11-17].
- RFSL (2019). *LGBTQ*. [LGBTQI - RFSL : RFSL](#) [2022-12-19].
- RFSL (2020). Om *intersex*. <https://www.rfsl.se/verksamhet/intersex/omintersex/> [2022-12-12].
- Roen, K. (2015). Intersex/DSD. I Richards, C. & Barker, M. J. (red) *The Palgrave handbook of the psychology of sexuality and gender*. Palgrave Macmillan, ss. 183–197).
- Røthing, Å. (2008). Homotolerance and heteronormativity in Norwegian classrooms. *Gender and Education*, 20(3), ss. 253-266. DOI: 10.1080/09540250802000405
- Schei Jessen, R. (2017). Queer. I Malmqvist, A., Lundberg, T. & Wurm, M. (red). *HBTQ+: psykologiska perspektiv och bemötande*. Natur och Kultur, ss. 125–135.
- Skolinspektionen (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning Tematisk*. [Sex- och samlevnadsundervisning \(skolinspektionen.se\)](#) [2022-11-10].
- Skolverket (2022a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Skolverket.
- Skolverket (2022b). *Kommentarmaterial till kursplanen i biologi Grundskolan*. Skolverket.
- Skolverket (2022c). *Sexualitet, samtycke och relationer*. [Sexualitet, samtycke och relationer - Skolverket](#) [2022-11-16].
- Skolverket (2022d). *Redovisning av uppdrag att vara strategisk myndighet för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter*. Skolverket.

Snapp, S. D., McGuire, J. K., Sinclair, K. O., Gabrion, K. & Russell, S. T. (2015). LGBTQ-inclusive curricula: why supportive curricula matter. *Sex Education*, 15(6), ss. 580–596. DOI: 10.1080/14681811.2015.1042573

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. 2 uppl., Studentlitteratur.

Svensson, P. (2015). *Teorins roll i kvalitativ analys*. I Ahrne, G. & Svensson, P. (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber. ss. 208–219.

Säljö, R. (2020). Den lärande människan – teoretiska traditioner. I Lundgren, U.P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.). *Lärande, skola, bildning: grundbok för lärare*. 3 uppl., Natur & kultur, ss.225–285.

Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. 3 uppl., Studentlitteratur.

Taylor, C. G., Meyer, E. J., Peter, T., Ristock, J., Short, D. & Campbell, C. (2016). Gaps between beliefs, perceptions, and practices: The Every Teacher Project on LGBTQ-inclusive education in Canadian schools. *Journal of LGBT Youth*, 13(1–2), ss. 112–140. DOI: 10.1080/19361653.2015.1087929

The center. (u.å). *What is LGBTQIA+?*
<https://gaycenter.org/about/lgbtq/#resources> [2022-12-19].

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningsed*. Vetenskapsrådet. [God forskningsed - Vetenskapsrådet \(vr.se\)](http://www.godforskningssed-vr.se)

Wurm, M. (2017). Trans. I Malmqvist, A., Lundberg, T. & Wurm, M. (red). *HBTQ+: psykologiska perspektiv och bemötande*. Natur och Kultur, ss. 136–148.

Bilaga 1 – Informationsbrev

HÖGSKOLAN
DALARNA

Information om studie om hur NO-lärare i åk 4–6 arbetar med HBTQI frågor i undervisningen.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Syftet med studien är att få kunskap om vilket innehåll och vilka arbetssätt inom HBTQI som NO-lärare i årskurs 4–6 beskriver att de inkluderar i undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer. Studien syftar även till att få kunskap om vilka former av stöd lärare uttrycker som viktiga för att utveckla undervisningen inom området HBTQI. Studien är viktig att genomföra eftersom tidigare forskning och granskning från Skolinspektionen visar att vissa lärare har svårigheter med att inkludera HBTQI frågor i sin undervisning. Denna studie är därför viktigt för att få en ny bild av hur lärare arbetar med frågor som rör HBTQI.

Undersökningen kommer baseras på 3 fokusgruppsintervjuer med lärare som undervisar i NO i årskurserna 4–6. Fokusgruppsintervjuerna kommer genomföras under veckorna 6–8, på en tid och en plats som passar för alla deltagare. Beräknad tidsåtgång för intervjun är ca. 1 timme. Intervjun kommer att spelas in med mobiltelefon i flygplansläge efter ditt godkännande och sedan transkriberas för analys.

Det insamlade materialet kommer förvaras på en lösenordskyddad enhet som enbart jag har tillgång till. Materialet kan komma att delas med handledare och examinator. Du som deltagare kommer i den publicerade texten att vara anonym då alla personer, skolor och kommuner kommer att oidentifieras. Om känsliga uppgifter kring sexuella läggningar som kan kopplas till en person nämns under intervjun kommer den informationen hanteras i likhet med tystnadsplikt, vilket innebär att informationen inte kommer transkriberas eller analyseras. Undersökningen kommer presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. När examensarbetet är godkänt kommer allt insamlat material att förstöras. Studien kommer sedan att finnas publicerad på DiVA där du som deltagare kan ta del av den.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga.

Student

Alva Ros

h19alvro@du.se

Handledare

Susanne Römsing

srm@du.se

Ort och datum

Ort och datum

Namnteckning

Namnteckning

Bilaga 2 – Intervjuguide

1. Har ni erfarenhet av att undervisa inom området sexualitet, samtycke och relationer?
 - I vilken årskurs har ni/du arbetat med området?
 - Har ni undervisat inom området enligt gamla läroplanen? Nya läroplanen?

2. Hur har arbetet med HBTQ*i* sett ut?
 - Vad har ni valt att inkludera och varför?
 - Hur stor del av undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer får HBTQ*i*?
 - Vid arbete med HBTQ*i* har ni då arbetat med hela begreppet? Har ni delat upp det på fler lektioner? Eller varför har ni valt att enbart inkludera vissa delar ur HBTQ*i*?
 - Har eleverna fått möta olika delar av HBTQ*i* begreppet beroende på årskurs? Om ja, hur delas det upp? Varför har du/ni valt att dela upp begreppet beroende på årskurs?
 - Arbetar ni med HBTQ*i* endast i området sexualitet, samtycke och relationer eller finns det andra tillfällen som också belyser HBTQ*i*? Om ja hur skiljer sig innehållet?
 - Finns det exempel på undervisning som varit lyckad/mindre lyckat?

3. På vilket sätt inkluderas eleverna i arbete med HBTQ*i*?
 - Får eleverna vara med och påverka innehållet?
 - Utgår undervisningen kring HBTQ*i* från elevernas frågor? Har du/ni exempel på undervisningstillfällen som utgått från vad eleverna vill veta? Hur påverkas undervisningen av att eleverna får vara delaktiga?
 - Får eleverna möjligheter att diskutera HBTQ*i* i olika konstellationer? EPA (enskilt, par, alla)?

4. Vad ser ni för utmaningar med att inkludera HBTQ*i* i undervisningen?
 - Finns det material eller fortbildning som kan hjälpa er med utmaningarna? Om ja hur ser dem ut? Vart kommer de ifrån, skolan, kollegor, skolsköterskan, Skolverket eller ungdomsmottagningen?
 - Om ni använder er av material eller fortbildning, på vilket sätt påverkar det undervisningen? Används det i undervisningen till eleverna? Eller använder ni lärare det som stöd för att på kunskap om området?
 - Om det inte finns material eller fortbildning som kan hjälpa er med utmaningarna, vad önskar ni för annat stöd? Eller känner du/ni att undervisningen går att genomföra på ett bra sätt utan material eller fortbildning som stöd? Varför?

5. Vad ser ni för fördelar med att inkludera HBTQ*i* i undervisningen?

- På vilken nivå ser ni fördelarna? Påverkas eleverna positivt? På vilket sätt? Eller ser ni det mer som en samhällsnyttig fördel att det finns med i undervisningen? Att eleverna exempelvis blir mer förstående angående personer som identifierar sig inom HBTQI?

Är det något ytterligare som ni vill lägga till?

Kan jag återkomma ifall jag får någon mer fundering?